

JURIDISK FORENINGS AARBOG

FOR

VINTEREN 1915—1916

TRYKT SOM MANUSKRIFT TIL BRUG FOR
FORENINGENS MEDLEMMER

KØBENHAVN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKJÆR)

1916

INDHOLD.

	Pag.
Generalforsamlingen	5
A. Olsen: Arveafgiftsloven af 1908.....	7
Henry Ussing: De sidste Aars Lovforslag om Jernbaners Erstatningsansvar og moderne Retsgrundsætninger	17
Axel Møller: Hvilken Ret gælder for vor Udenrigshandel.....	34
Frantz Pio: Beskatningsrettens Grænser.....	42
Karsten Meyer: Erstatning for Kontraktbrud efter Lov om Køb §§ 25 og 30	56
V. Bentzon: Formueforholdet mellem Ægtefæller. (Tema for den skandi- naviske Familieretskommission)	68

FORENINGEN.

DEN AARLIGE GENERALFORSAMLING

afholdtes Mandag den 25. Oktober 1915 i Odd Fellow Palæet.

Overretssagfører Arthur Henriques valgtes til Dirigent.

Overretssagfører Th. Knudtzon aflagde Beretning.

Medlemsantallet, der den 1. September 1914 havde udgjort 336, var i Aarets Løb gaaet tilbage, saaledes at det den 1. September 1915 udgjorde 321. Der var i Aarets Løb afholdt de sædvanlige Møder, om hvis Forløb Foreningens Aarbog gav Meddelelse.

Regnskabet, der er gennemgaaet af Foreningens Revisor og befundet rigtigt, balancerer med 5,340 Kr. 94 Øre. Aaret begyndte med en Kassebeholdning af 2,609 Kr. 05 Øre og endte med en Kassebeholdning af 2,973 Kr. 74 Øre. Der gaves Decharge for Regnskabet.

I Stedet for Højesteretssagfører David, som ikke ønskede Genvalg, indvalgtes i Bestyrelsen Overretssagfører Aage Faur-schou. Overretssagfører Knudtzon bragte paa Foreningens Vegne Højesteretssagfører David en Tak for hans mangeaarige udmærkede Virksomhed i Foreningens Bestyrelse.

De andre Bestyrelsesmedlemmer genvalgtes, ligesom Revi-soren Overretssagfører Bentzen.

Møderne refererede af Overretssagfører Arthur Henriques.

ARVEAFGIFTSLOVEN AF 1908.

(Foredrag af Kontorchef i Finansministeriet A. Olsen den 25. Oktober 1915).

Der skulde fremsættes nogle Bemærkninger om forskellige Bestemmelser i Arveafgiftsloven af 1908, som havde fremkaldt særlig Tvivl, og som der kunde være Spørgsmaal om ved en eventuel Revision af Loven at søge forandrede, nemlig Bestemmelserne i §§ 4 e, 5 b, 12, 14 og 15. Bemærkningerne om, hvorledes Reglerne muligt kunde ændres, udtrykte kun Talerens personlige Opfattelse og gengav ikke noget Resultat, Administrationen var kommet til.

Med Hensyn til Arveforskud og Forstrækninger til Livsarvinger var Forholdet, før Loven af 1908 traadte i Kraft, det, at man oprindeligt havde hævdet Afgiftspligt under visse nærmere Regler. Herom handlede Kanc. Cirk. af 14. Januar 1832, der fastsatte, under hvilke Betingelser Udbetalinger i en Arveladers levende Live kunde medregnes til Boet ved Beregning af Skifteafgift og Arveafgift, og som lagde Vægt paa, om de fik Indflydelse paa Delingen af Boet, nemlig ved Afkortning i en Arvings Lod eller Virkning ved Udregningen af den længstlevende Ægtefælles Lod. Paa Grundlag af dette Cirkulære udvikledes Praxis, og Afgiftspligten udvidedes maaske noget. Men Højesteretsdom af 21. August 1884 stadfæstede en af Viborg Overret afsagt Dom, i hvilken det udtaltes, at Arveforskud ydede i en Arveladers levende Live, saavel efter Forholdets Natur som efter Arveforordningens § 11 (ikke Tilbagebetaling), ikke kunde betragtes som henhørende til Boet, og at der følgelig heller ikke kunde forlanges Arveafgift. Efter de da gældende Arveafgiftslove var Afgiftspligtens Genstand Arvens beholdne Beløb.

Dommen angik Forstrækninger til Livsarvinger, der afkortes i Henhold til Arveforordningens § 10, men man opgav i det Hele at beregne Arveafgift ogsaa af Beløb, der vare modtagne og givne under Vedtagelse af Afkortning.

Arveafgiftsloven af 1908 § 4 betyder altsaa en Udvidelse af det afgiftspligtige Omraade, der i Lovens Motiver begrundes ved, at det synes naturligt ved Afgiftsberegningen at betragte som Arv, hvad der i andre Forhold og navnlig i Forhold til Medarvingerne betragtes som Arv, samt ved at Afgiftsfrihed rummer en Fare for Omgaaelse af Afgiftspligten. I Stedet for det sidste maatte der maaske snarere have staaet, at disse Forhold gav Mulighed for Undgaaelse af Afgiftspligt.

Det maa imidlertid særlig fremhæves, at Arveafgiftslovens § 4 ikke betød en blot Tilbagevenden til den Praksis, der støttedes paa Kanc. Cirk. af 14. Januar 1832 og opgaves efter den nævnte Højesteretsdom. Reglen i § 4 e er ganske selvstændig formuleret og maa fortolkes uanset hin ældre Praksis. Den hviler navnlig ikke paa nogen Fiktion, om hvad der maa kunne henregnes til Boet.

Under Arveafgiftslovens § 4 e falder nu Forhold af væsentlig forskellig Art:

1. Forstrækninger til Livsarvinger, der i Henhold til Arveforordningens § 10 *kommer til Afkortning* i Modtagerens Arv. Afkortningen beror jo her paa Arveladerens ensidige Vilje, som kan være Modtageren ubekendt forinden Skiftet, og Ydelserne kan være rene Gaver. Paa Grund af Reglens Formulering vilde Administrationen formentlig ikke have krævet Afgift, hvor Betingelserne for Afkortning manglede, idet alle Børn havde faaet ligemeget. Men naar dette ikke var Tilfældet, mente man, at Arveafgift maatte betales af de fulde, i Afkortningsbestemmelsen optagne Beløb. Saaledes forlangte man i et Tilfælde, hvor en Søn havde faaet 30,000 Kr., tre Døtre hver 20,000 Kr., Afgift af de fulde Beløb, ikke blot af Sønnen af de 10,000 Kr., han havde faaet mere i Forstrækning og følgelig fik mindre i Arv. Den paagældende Sag bragtes for Domstolene, og Hof- og Stadsretsdommen af 24. Februar 1913 fastslog, at der i det nævnte Tilfælde kun skulde betales af 10,000 Kr. Ved denne Dom akviescerede Skattedepartementet.

2. Under § 4 e falder dernæst Udbetalinger, med Hensyn

til hvilke Yderen har betinget sig, at de paa Skifte skal tages i Betragtning som forudbetalt Arv. I Almindelighed vil der i Tilfælde af denne Art foreligge et skriftligt Arveforskuksbevis, men et saadant formenes i og for sig ikke at være nødvendigt. Det maa være tilstrækkeligt, at Yderen har betinget sig, at det er forudbetalt Arv og vel egentlig, at dette under de foreliggende Omstændigheder har været en kendelig Forudsætning for Modtager.

Disse Forhold er forskellige fra de først omtalte Forstrækninger. Her er Arveforordningens §§ 10—12 ikke gældende, men Retsvirkningen støttes paa Arveforordningens § 14 om Afkald paa Arv. Der er heller ikke blot Spørgsmaal om Udbetalinger til Livsarvinger, men ogsaa om saadanne til andre Arvinger. — Administrationen hævder ogsaa for disse Udbetalinger en Behandling, forskellig fra den for Forstrækninger til Livsarvinger. Der kræves Afgift af det udbetalte Beløb, og det anses for at være uden Betydning, om alle Arvinger have faaet lige meget, ogsaa hvor Livsarvinger har faaet Udbetalinger af denne Art; Afgift forlanges ogsaa, hvor der kun er en enkelt Arving. At der ved Siden af Arveforskuksbeviser er „Optegnelser“ om de samme Beløb, kan naturligvis ikke tillægges Betydning.

Man anser altsaa ikke den tidligere nævnte Dom af 1913 for afgørende med Hensyn til Udbetalinger af denne Art. Det Tilfælde, den afgjorde, var Forstrækninger til Livsarvinger, hvad der ogsaa ses af Præmissernes Referat af executors Paastand: at der ikke her forelaa Arveforskud i legal Forstand, men for Sønnens Vedkommende 10,000 Kr. som Forstrækning efter Arveforordningens § 10.

3. Endelig falder under § 4 e Udbetalinger mod fuldstændigt Arveafkald, med Hensyn til hvilke der maa gælde tilsvarende Regler som ved Vederlag for delvis Afkald; Afgiftspligt i disse Tilfælde er statueret ved Dom i UfR. 1912 S. 108.

Den Forskel, der saaledes gøres i Behandlingen af Forstrækninger til Livsarvinger, for hvilke Afkortningshjemlen ligger i Arveforordningens § 10, og af Vederlag for helt eller delvist Arveafkald, finder Administrationen givet med Formuleringen af Arveafgiftslovens § 4 e: „af Arveforskud *samt* af Forstrækninger“ osv.; Begrænsningen ligger for „Forstrækningerne“ i Tilføjelsen „komme til Afkortning“ i Henhold til § 10, hvilken Bestemmelse

ikke angaar Vederlag for Arveafkald. For disse „Arveforskud“ er ingen Begrænsning sat for Afgiftspligten, og for dem maa da uden Begrænsning gælde Arveafgiftslovens § 16: Afgiftspligtens Genstand er, hvad der i Henhold til den afgiftspligtige Erhvervelse kommer de afgiftspligtige til Gode. Dette kan formentlig her kun være Vederlaget for Arveafkaldet.

Som bemærket synes det efter Formuleringen af § 4 e ikke at kunne betvivles, at Arveafgiftsloven betragter „Arveforskud“ og „Forstrækninger“ som to forskellige Ting, og ved det første tænkes paa Ydelser, givne og modtagne under Vedtagelse af Afkortning. Denne Brug af „Arveforskud“ er nemlig en for Arveafgiftsloven særlig Sprogbrug, men den har dog Tilknytning andet Steds, jfr. Stempeloven af 19. Februar 1861 § 29 om Beviser for modtagne Arveforskud, og der kan ogsaa henvises til en Dom i UfR. 1885 S. 521, der i sin Afgørelse bygger paa en Sondring mellem, hvad der er ydet og modtaget som „Arveforskud“ og almindelige Forstrækninger i Henhold til Arveforordningens § 10.

Om Vederlag for Afkald paa testamentarisk Arv og Forskud paa saadan Arv kan falde ind under Arveafgiftslovens § 4 e, er der ogsaa rejst Tvivl om. At Arveforordningens § 14 omfatter ogsaa disse Tilfælde, synes at ligge i dens Ord og ogsaa at fremgaa af de Bemærkninger angaaende Loven, som findes i Ny Kollegialtidende for 1845, idet det deraf ses, at man under Forhandlingerne i Stænderne har fremdraget, at Afkald paa Arv efter Kontrakt eller Ægtepagt ogsaa burde medtages. Afgiftsspørgsmaalet er her rejst, baade hvor den testamentariske Indsættelse er sikret ved Arvepagt, og hvor den er genkaldelig, og Administrationen har ment at maatte kræve Arveafgift i begge Tilfælde, men den paagældende Sag bringes for Domstolene.

Det Resultat, som Administrationen mener at være kommen til med Hensyn til Arveafgiftslovens § 4 e, er altsaa:

1. Af Beløb, der ere modtagne som Vederlag for helt eller delvis Arveafkald („Arveforskud“) svares ubetinget Arveafgift.
2. Af Forstrækninger efter § 10 svares Afgift, forsaavidt og i det Omfang de komme til Afkortning. Hvor Forstrækning er saa stor, at Modtageren ingen Arv kan faa, forlanges

Arveafgift af ham af et Beløb, svarende til Medarvingernes Lod af Efterladenskaberne.

Disse Afgiftsregler kunne næppe betegnes som tilfredsstillende. Der er det uheldige ved dem, at Afgiftsberigtigelsen ikke kommer samtidig med Modtagelsen, men oftest længe efter, og ofte paa et Tidspunkt, hvor Midlerne er forbrugte og Skatteevnen borte. Eftergivelsesmyndigheden kan ikke altid raade Bod herpaa for den Afgiftspligtige, og for Statskassen er Forholdet uheldigt. Ved „Forstrækninger“ synes det — ialtfald set fra Statskassens Standpunkt — urimeligt, at Afgiftspligten for den ene Livsarving paavirkes af Udbetalinger til andre.

Men til den mindre heldige Ordning af Beskatningen ved Arveafgiften i disse Forhold kommer endvidere, at Behandlingen af Arveforskud og Forstrækninger heller ikke synes god i Henseende til anden Beskatning, nemlig Indkomstskatten, og herom skal ogsaa fremsættes nogle Bemærkninger.

Loven af 19. Februar 1861 om den kommunale Beskatning i København bestemte i § 8, at undtagne fra Indkomstskat var „Formueforøgelse, der sker ved Arv og Forskud paa Arv“. Under Rigsdagsforhandlingerne var der Fortalere for ikke at unddrage Arv fra Indkomstskattepligten, men fra den anden Side gjordes det gældende, at Arv beskattedes gennem Arveafgiften til Staten, og mere almindeligt, at Loven skulde ramme, hvad der kunde anses for en aarlig Indkomst, men ikke Erhvervelser, der maatte anses for en Forøgelse af Formuen.

Undtagelsen af Arveforskud fra Indkomstskatten vedblev i de følgende Love, saaledes i Lov Nr. 104 af 15. Maj 1903 § 5 b og i Lov Nr. 144 af 8. Juni 1912.

Med Hensyn til „Arveforskud“ taget i den Betydning, som Ordet efter det bemærkede menes at have i Arveafgiftsloven, er der næppe noget særligt at sige til Undtagelsen fra Indkomstskatten, naar de erkendes for arveafgiftspligtige, i Overensstemmelse med hvad Administrationen hævder. Staten faar sin Afgift af Beløbet som Arv, og det er da naturligt ved Indkomstskatten at behandle det som egentlig Arv og ikke som skattepligtig Gave. Der kan ganske vist være Spørgsmaal om Annullation af et Arveafkald — jfr. Dom i UfR. 1875 S. 429 — og Annullationen udelukker formentlig, at der kan faas Arve-

afgift af Beløbet, der ved den omformes til en almindelig Gave. Paa den anden Side har Arveafkaldet bevirket Skattefrihed ved Indkomstskaatansættelsen, og det bliver vel faktisk ikke let at faa Indkomstskaat af Beløbet som Gave, naar Annulation sker.

Men dersom Fritagelsen for Indkomstskaat af Forskud paa Arv ogsaa omfatter de almindelige Forstrækninger til Livsarvinger, faar man en mindre tilfredsstillende Ordning. Der frembyder sig her forskellige Spørgsmaal, som volde Tvivl. Naar Fritagelsesbestemmelsen anvendes paa Forstrækninger, maa man vel tage Forholdene paa Skatteansættelsens Tid eller Selvangivelsens Tid som afgørende for, om der foreligger en Forstrækning efter Arveforordningens § 10; med Hensyn til Arveafgiften beror Sagens Afgørelse derimod paa Forholdene ved Arveladerens Død, til denne Tid skal Afkortningsbestemmelse foreligge, og Betingelserne iøvrigt efter Arveforordningen være til Stede. — Hvis der altsaa foreligger Optegnelse fra Yderen, og alle Børn ikke har faaet lige meget, naar Ansættelsen til Indkomstskaat finder Sted, maa Beløbet formentlig være frit for Indkomstskaat. Ordningen synes her at kunne blive urimelig. Giver en Fader med to Børn et Aar det ene Barn 4,000 Kr., det andet 2,000 Kr., skal ingen svare Indkomstskaat, faar Barn Nr. 2 det næste Aar 2,000 Kr. til, saa at begge ialt har faaet lige meget, skal dette Barn betale Indkomstskaat af 2,000 Kr. Det vil let ses, at Resultatet herefter kan blive, at Udbetalinger fra Forældre til Børn hverken beskattes med Indkomstskaat som Gaver eller med Arveafgift som Forstrækninger. I det Tilfælde, at de to Børn i et Aar har faaet 4,000 Kr. og 2,000 Kr., kan der efter Dommen af 1913 i Arveafgift kun blive Spørgsmaal om Afgift af 2,000 Kr., medens der ingen Indkomstskaat bliver. Faar Barn Nr. 2 inden Arveladerens Død yderligere 2,000 Kr., skal ingen Arveafgift betales, da begge Børn har faaet lige meget, men Nr. 2 skal betale Indkomstskaat af 2,000 Kr.

Det synes herefter, at Ordningen af Beskatningen af „Arveforskud“ og „Forstrækninger“ er saaledes, baade med Hensyn til Arveafgift og Indkomstskaat, at en Forandring er rimelig. Der er næppe Anledning til at gaa den Vej, at gøre disse Udbetalinger skattepligtige, medens de fritages for Arveafgift som Indkomst. Det vilde i Forholdet Forældre—Børn, hvor Tilfældene vel hyppigst forekomme, betyde en stor Forøgelse af Afgiftspligten, og

det synes rigtigt betonet allerede under Forhandlingerne om Loven af 19. Februar 1861, at Beskatning af disse Udbetalinger som Indkomst ikke falder naturligt; de have mere Karakteren af Formueoverførelser. Derimod kunde der mulig være Spørgsmaal om at tage en særlig Skat af Ydelser fra Arvelader til Arving, hvad enten der var truffet Aftale om Afkortning i Arv eller ikke. Afgiften kunde vist passende bestemmes efter Arveafgiftssatserne og skulde betales straks. Beregningen og Opkrævningen kunde vistnok ske i Forbindelse med Indkomst- og Formueskatten; men man maatte af Kontrolhensyn beholde den nuværende Ordning med Oplysninger paa Arveafgiftsskemaerne og lade Skifteforvalteren føre Kontrol med, at Afgift i sin Tid var betalt, samt hvis Betaling manglede, indkræve Afgiften. Der vil mulig ogsaa være Anledning til at kræve Afgiften erlagt med et højere Beløb, naar den ikke straks berigtiges, og til at gøre Yderen ansvarlig for Afgiften, saaledes at den efter hans Død hviler paa Boet som Gæld. — En Omordning, som den nævnte, kunde der vel først og fremmest være Spørgsmaal om ved Udbetalinger fra Forældre til Børn, men vistnok ogsaa ved Udbetalinger fra Arvelader til Slægtsarvinger. I Forholdet Testator — Testamentsarvinger var der maaske Anledning til at kræve Indkomstskat som af almindelige Gaver.

Ogsaa i en anden Retning beskatter Arveafgiftsloven Ydelser i levende Live, nemlig ved de i Lovens § 5 b ommeldte Gaver med Forbehold af Indtægtsnydelsen for Giveren. Det Tilfælde, Loven nærmest tænker paa, er naturligvis, at en Kapital bortskænkes saaledes, at den baandlægges, eller dens Tilstedeværelse paa anden Maade sikres, eller at f. Eks. en fast Ejendom beboes og benyttes af Giveren. Administrationen har imidlertid ment at maatte bringe Afgiftsreglen til Anvendelse ogsaa, hvor Tilstedeværelsen af Gavens Substans ikke er sikret, men den er leveret Modtageren saaledes, at han kan disponere over den. Ligeledes har man forlangt Afgift, hvor der ikke just er forbeholdt selve Indtægterne af Gaven, men et Ækvivalent derfor helt eller delvist. — Der kan formentlig ogsaa her forekomme Kombinationer, hvor Arveafgifts- og Indkomstskattereglerne ikke synes passende, og hvis man med Hensyn til Arveforskud og

Forstrækninger indførte en Gaveskat, der straks skulde erlægges, kunde der være Spørgsmaal om at gøre noget lignende med Hensyn til disse Gaver. Hvor Gavens Substans er sikret indtil Giverens Død, er der dog vist ikke særlig Anledning til Forandring.

Af de Bestemmelser i Arveafgiftsloven, som der ved en eventuel Revision formentlig er Anledning til at optage til Undersøgelse, maa endnu særlig fremhæves § 15 om Afgiftens Berigtigelse, naar der er Rentenydelse paa en Kapital. Den Ordning § 15 her har, er formentlig logisk rigtig og kræver Afgiften betalt, naar den økonomiske Fordel, som skal beskattes, foreligger. Men den har voldt særlige Vanskeligheder i Praksis, naar det er bestemt, at Rentenydelser og Legater skal udredes afgiftsfrit, idet man da ikke straks kan betale Kapitalarveafgifter, som først forfalder ved Rentenydelsens Ophør, eller den Rentenydelsesafgift, som skal betales ved Successionen i en Rentenydelse. Administrationen anser sig ikke for beføjet til at indgaa paa nogen Ordning, hvorefter Kapitalarveafgift eller Rentenydelsesafgift, uagtet Afgiftspligten først senere indtræder, straks endelig kan berigtiges. Dette Standpunkt har faaet særlig praktisk Betydning paa Grund af Tillæget til Arveafgiftsloven af 10. Maj d. A., idet Afgiften af Kapital og Succession i Rentenydelse, for hvilke Tidspunktet for Afgiftspligten først indtræder efter Tillæggets Ikrafttræden, skal berigtiges efter de forhøjede Satser.

Efter de stærke Beklagelser, som Lovens Ordning har givet Anledning til, kan der formentlig ventes at blive søgt opstillet Regler, hvorefter Afgiften af Kapital og Rentenydelser kan berigtiges straks. Dog kan der formentlig ikke blive Spørgsmaal om en Ordning, som den der gjaldt før Loven af 1908, nemlig at der kunde betales Afgift af Kapitalen uden Fradrag, hvorved Afgiften af Rentenydelsen ansaas for berigtiget. En saadan Ordning vil formentlig ikke passe med den nu gældende Lovgivnings Afgiftsordning, og vil vistnok ogsaa formindske det samlede Afgiftsbeløb. Skal der ske en Forandring, maa Ordningen formentlig være saaledes, at Staten faar væsentlig de samme Afgifter som nu, men med en Moderation, fordi de betales tidligere end efter de nu gældende Regler.

Jeg skal sluttelig ganske kort berøre et Par Bestemmelser i Arveafgiftsloven, som have affødt Vanskeligheder og Ønsker om Forandring, nemlig §§ 12 og 14.

M. H. t. Arveafgiftslovens § 12 maa man formentlig indrømme, at der tiltrænges en Forandring, saaledes at man faar en lettere anvendelig Regel, medens den Afgiftslettelse, der er tilsigtet, bliver bevaret.

Hvad § 14 angaar, er der ogsaa dem, som finder, at Forandring er ønskelig. Med Hensyn til den Tvivl, der har været om, hvilken Skifteret der skal foretage Afgiftsberegningen — D'hr. vil have bemærket, at der i UfR. har været ført en Diskussion derom — kan det oplyses, at Spørgsmaalet af Skatte-departementet er afgjort derhen, at Beregningen skal ske af den Skifteret, der behandler det uskiftede Bo. At Paragrafen iøvrigt har voldt særlige Vanskeligheder, har Centraladministrationen ikke mærket noget til.

DISKUSSION.

Overretsassessor T. Hoff kunde ikke se, at der var nogen Væsensforskel mellem Arveforskud og Forstrækninger. Det maatte i begge Tilfælde komme an paa, om Afkortning skulde finde Sted, og hvis dette ikke var Tilfældet, burde der ikke betales Afgift. I Dommen af 1913 var det ikke sagt, at der kun var tænkt paa Forstrækninger i H. t. Arvelovens § 10 ff. Arveforskud og Forstrækninger gik jo ogsaa over i hinanden. Hvad der til at begynde med var Forstrækninger, kunde senere — f. Eks. paa Foranledning af en omhyggelig Sagfører — gaa over til at blive Arveforskud.

Højesteretsagfører C. B. Henriques var enig med Overrets-assessor Hoff. Han kunde ikke se, hvorfor der skulde være Korrespondance mellem Arveafgift og Indtægtskat, det er helt forskellige Principer, der lægges til Grund, og Administrationen burde ikke af Iver for at faa saa meget i Statskassen som muligt, i sine Fortolkninger af Loven tage Hensyn til, om saadan Korrespondance opnaaedes.

Dr. juris H. Ussing udtalte sig i Tilslutning til Indlederen, idet han hævdede, at der utvivlsomt var en betydelig Forskel mellem Arveforskud og Forstrækninger.

Cand. juris Sehested henlede Opmærksomheden paa de i Loven indeholdte Bestemmelser om, at Arveafgift af Len- og Stamhuse kunde berigtiges ved Overdragelse af Majoratets Jord o. s. v.; herved kunde det bevirkes, at en væsentlig Del af Majoratet kunde forsvinde. Reglen var formentlig i Strid med Grundlovens § 82.

Indlederen havde ikke sagt noget om, at det var Administrationens Opgave at faa saa meget i Statskassen som muligt. Naar han havde omtalt Spørgsmaalet om Korrespondance mellem Arveafgift og Indkomstskat, var det fordi han mente, at man ved en Revision af de paagældende Bestemmelser i Loven, burde tage Hensyn ogsaa hertil.

Det rimelige var, at en Udbetaling til en Arving burde rammes med Afgift, uanset om de andre Arvinger havde faaet det samme eller ikke. At der nu i Loven var brugt en uheldig Udtryksmaade, der nødvendiggjorde, at Forstrækninger, der var ydede i lige Grad til alle Arvinger, fritoges for Afgift, burde ikke medføre, at Afgiftspligten af Forskud begrænsedes paa lignende Maade. Relativsætningen i § 4 e vedrørte kun Forstrækninger, ikke Arveforskud. I Lovens § 16 stod der udtrykkeligt, at Afgift skulde betales af, hvad der kom vedkommende til Gode — og hertil hørte dog, hvad de havde modtaget som Forskud.

DE SIDSTE AARS LOVFORSLAG OM JERNBANERS ERSTATNINGSANSVAR OG MODERNE RETS- GRUNDSÆTNINGER.

(Foredrag¹) af Docent, Dr. juris Henry Ussing den 29. Nov. 1915).

Spørgsmaalet om Jernbanernes Erstatningsansvar har staaet paa Dagsordenen i de sidste to Aar. Det har meget stor juridisk Interesse; thi en Lov derom kan faa afgørende Betydning for Skadeserstatningsretten i det hele. Derfor er det mig en Glæde at faa Lejlighed til at lægge det frem her i Juridisk Forening.

Jeg vil begynde med en kort Omtale af de sidste Aars Lovforslag (I), derefter gøre dem til Genstand for Kritik ud fra en Sammenligning med den nugældende Lov (II) og endelig søge at paavise, hvad fornuftige Lovgivningsgrundsætninger fører til (III).

I.

Om Jernbaners Erstatningsansvar — bortset fra Ansvar for Gods — findes den nugældende Regel som bekendt i Lov om Erstatningsansvar for Skade ved Jernbanedrift af 26. Marts 1898. Efter den maa Jernbanen for at undgaa Ansvar oplyse enten, „at den skadelidende selv forsætlig eller ved Uagtsomhed har hidført Skaden, eller at denne ikke kunde være afværget ved den Agtpaagivenhed og Omhu, som Jernbanedrift udkræver fra Driftsbestyrelsens og Driftsbetjeningens Side saavel i Henseende til Driftsmaaden som i Henseende til Materiellet.”

¹) Foredraget findes gengivet i UfR. 1915 B. S. 321 ff.

Denne Lovbestemmelse er det, man i de sidste Aar har søgt at faa ændret. Den ydre Foranledning hertil var Højesterets Dom af 15. Oktbr. 1913 (U. f. R. 1913. 969), hvorved Højesteret i Henhold til Loven af 1898 dømte Horsens—Bryrup Banen til at erstatte Brandskade, der var forvoit ved Gnister fra et Lokomotiv. Herved var det slaaet fast, at Loven af 1898 ogsaa omfattede „Gnisteskade“. Dette Resultat var man misfornøjet med i Privatbanekredse og rejste derfor straks i Dagspressen en kraftig Agitation for en Lovændring. Snart efter indgik Privatbanerne med et Andragende om at faa Loven ændret, saaledes at Jernbanerne kun blev ansvarlige for „Gnisteskade“, hvor der bevislig forelaa Forsømmelighed fra deres Side. Frugten af denne Henvendelse blev, at Regeringen d. 21. April 1914 forelagde et Lovforslag om Ansvar for „Gnisteskade“ (se Rigsdagstidende ^{1913/14} Tillæg A Sp. 4411). Forslaget gik ikke den Vej, Banerne havde ønsket, men fastsatte, at Trafikministeren skulde kunne give reglementariske Bestemmelser om, hvilke Forsigtighedsforholdsregler Banerne burde træffe (m. H. t. Lokomotivernes Indretning, Betjening og Drift samt Afhugning af Plantevækst paa Banernes Grund m. m.), og naar disse Bestemmelser var overholdt, skulde Jernbanedriften gaa fri for Ansvar¹⁾.

Forslaget gik ret ubemærket igennem Folketinget (Folketingstidende ^{1913/14} Sp. 4733, 4952 ff., 4998 og 5027 ff.), men mødte i Landstinget afgjort Modstand fra næsten alle Sider (Landstingstidende Sp. 1746 ff., Tillæg B. 3111). Det følgende Aar (24. Febr. 1915) blev Forslaget forelagt i Landstinget i betydelig ændret Skikkelse (Rigsdagstidende ^{1914/15} Tillæg A Sp. 3425). Omraadet for den nye Lov blev indskrænket, saaledes at den kun skulde gælde med Hensyn til Skade paa Bygninger og Løsøre; iøvrigt skulde Reglerne i Loven af 1898 anvendes.

Dette var en Indrømmelse til Landstinget; men samtidig var Forslaget omredigeret saaledes, at den Skadelidende fik Bevisbyrden for, at Reglementerne ikke var overholdt.²⁾ Dette var

¹⁾ Forslaget er omtalt i U. f. R. 1914 B. 152.

²⁾ Forslaget lyder saaledes: „For Brandskade, der ved Gnister fra Lokomotiver tilføjes Ejendom udenfor en Jernbanes Grund, hæfter vedkommende Jernbanes Ejer efter de i Lov Nr. 56 af 26. Marts 1898 om Erstatningsansvar for Skade ved Jernbanedrift fastsatte Regler, dog at Erstatning for Skade paa Bygninger og Løsøre kun kan kræves, saafremt de reglemen-

en Ændring i Jernbanernes Favør, en Ændring, som Motiverne ikke særlig fremhævede, og som ogsaa synes at have undgaaet Oppositionens Opmærksomhed. Trods energisk Anbefaling fra Ministeren blev Forslaget ikke modtaget synderlig bedre end det foregaaende (Landstingstidende ^{1914/15} Sp. 602 ff., 658 ff., Tillæg B. Sp. 2643). I Sommeren 1915 nedsatte Ministeren da en Kommission for at gøre et sidste Forsøg paa at finde en Vej til at hjælpe de betrængte Privatbaner.

II.

Begge Regeringsforslagene maa utvivlsomt anses som fejlede. Der er ingen Grund til at slippe Ansvarret; tværtimod bør det skærpes. Dette skal jeg kort paavise i den sidste Del af mit Foredrag. Foreløbig vil jeg for at afværge Misforstaaelse blot bemærke, at jeg ikke i al Almindelighed forkaster vor gældende Rets „almindelige Erstatningsregel“, hvorefter Erstatningspligt kun indtræder, hvis der bevislig foreligger Skyld, eller med et andet Udtryk, et tilregneligt Retsbrud. Denne Regel, som jeg for Kortheds Skyld vil kalde Culpareglen, bør sikkert gælde for de allerfleste menneskelige Handlinger; men der maa gøres ret omfattende Undtagelser fra den. At den almindelige Regel maa brydes i visse Tilfælde, har vor nyere Lovgivning ogsaa erkendt, navnlig ved Lovene om Jernbaner, Automobile og Stærkstrømsanlæg.

Den Undtagelse, Jernbaneloven opstiller, er uden Tvivl retfærdig. Herom har de fleste ogsaa været enige lige fra Lovens Behandling i Rigsdagen. Reglen kan fuldtud begrundes i selve de Hensyn, der bærer Culpareglen, navnlig Præventionshensynet, Ønsket om saavidt muligt at forebygge Skade. Hvis dette skal paavises nærmere, maa Reglen opløses i 2 Bestanddele. Saaledes som den fortolkes i Praksis, afviger den vistnok i 2 Henseender fra Culpareglen — foruden derved, at den paalægger vidtgaaende Ansvar for Personalets Forseelser.

1) Jernbanen maa bevise det faktiske Forhold. D. v. s. den skadelidende maa selvfølgelig bevise, at Skaden er foraarsaget

tariske Bestemmelser, der gives af Ministeren for offentlige Arbejder vedrørende Lokomotivers Indretning, Betjening og Drift samt om Afhugning af Plantevækst paa Banens Grund m. m., ikke er overholdte.

af Jernbanen; men naar dette er godtgjort, bliver det Jernbanens Sag at bevise de nærmere Omstændigheder, hvorunder Ulykken er indtruffet: hvad der har været Aarsagen til, at Jernbanedriften voldte Skade. Lykkes det ikke at opklare dette, vil det gaa ud over Jernbanen. Faktisk Uvished rammer altsaa Jernbanen.

2) Naar det faktiske Forhold er bragt paa det rene, maa Jernbanen godtgøre, enten at Ulykken overhovedet ikke kunde være undgaaet ved Foranstaltninger fra dens Side, eller at de Foranstaltninger, der kunde have afværget Ulykken, laa udenfor, hvad den havde Pligt til at gøre. Hvis det er tvivlsomt, om visse Sikkerhedsforanstaltninger kræves, maa Jernbanen altsaa godtgøre, at de ikke kræves, d. v. s. Jernbanen maa godtgøre, at dens Handlemaade i det paagældende Tilfælde var retmæssig. Tvivl om Retmæssigheden gaar altsaa ud over Jernbanen.

At den første af disse Regler er retfærdig, vil vel de allerfleste indrømme. — Dette var i Virkeligheden ogsaa anerkendt af Ministeren; thi i denne Henseende stemmer Regeringens første Forslag med Loven af 1898 og gaar imod, hvad Privatbanerne ønskede. Det sidste Forslag kan derfor paa ingen Maade forsvares. — Uden denne Regel vilde Erstatningsansvaret faa altfor ringe Betydning. Den Skadelidende vil meget ofte være ude af Stand til at udfinde, hvor Aarsagen til Ulykken ligger, og kan derfor ikke skaffe det fornødne Bevis. Det vilde ikke engang være tilfredsstillende at gaa den Mellemsvej at paalægge Jernbanen en Pligt til at skaffe Sagen oplyst saavidt muligt, men lade den Skadelidende have den egentlige Bevisbyrde, saa at det gik ud over ham, naar Oplysningerne ikke førte til et sikkert Resultat. Den Skadelidende og Domstolene vilde som udenforstaaende være temmelig magtesløse overfor saa stor en Organisation som Jernbanen. Det vilde ofte være umuligt at paavise, at der kunde og burde være foretaget yderligere Undersøgelser; baade Jernbaneledelsen og de mange Led i Administrationen og Driftsbetjeningen kan jo formodes at interessere sig mest for Jernbanens Sag. Tilstrækkelig Sikkerhed for, at Jernbanen fremskaffer alle Oplysninger, faar man kun ved at lægge Bevisbyrden paa Jernbanen og derigennem virkelig gøre den interesseret i at skaffe Sagen oplyst, saaavidt det overhovedet er muligt. Kun denne Regel vil faa Jernbanen til paa Forhaand — altsaa ogsaa før Ulykken sker — saavidt mulig at sikre Beviset, f. Eks. ved

med passende Mellemrum at konstatere, at dens Materiel er i Orden, et Moment, der er af stor Betydning. En modsat Regel vilde medføre, at Jernbanen ofte gik fri, skønt der forelaa Skyld, og dette vilde baade være uretfærdigt overfor den Skadelidende og friste Jernbanen til ikke at tage det saa strengt med Agt-paagivenheden.

Den anden Regel i Loven af 1898 var den, at det gaar ud over Jernbanen, hvis der er Tvivl, om en given Handlemaade er retmæssig eller retstridig. Denne Regel har begge Regeringsforslagene vendt sig imod; efter Forslagene skal det afgøres ved et administrativt Reglement, hvilke Handlinger der er retmæssige eller retstridige. Heri ligger i Virkeligheden en Afvigelse fra Jernbaneloven paa tre Punkter:

a) Retmæssighedsspørgsmaalet afgøres administrativt, i Stedet for af Domstolene,

b) Afgørelsen træffes ved en forud for Handlingen opstillet almindelig Regel, i Stedet for ved konkret Skøn bagefter,

c) Reglen vendes faktisk om. Dette er en Følge af, at Sagen afgøres ved et Reglement; thi et Reglement kan kun forbyde det, som man *ved* er retstridigt. Derfor vil Tvivl herom faktisk komme Jernbanen til gode.

I alle tre Retninger er Forslaget uheldigt. Dette behøver jeg næppe at paavise nærmere overfor denne Forsamling for det første Punkts Vedkommende: at Afgørelsen henlægges til Administrationen. Æren for denne Idé tilkommer tilsyneladende Regeringen selv; den stammer ialtfald ikke fra Privatbanernes Andragende. Det er et sørgeligt Tidernes Tegn, at en demokratisk Regering, der roser sig af at gennemføre Junigrundlovens Tanker, prisgiver en af denne Grundlovs bærende Tanker: Borgernes Ret til at søge Beskyttelse hos Domstolene. Særlig forkasteligt er det selvfølgelig, at Afgørelsen endogsaa for Statsbanernes Vedkommende henlægges til Trafikministeren, der let ubevidst vil faa sit Syn farvet af sin Stilling. Et Bevis paa Faren derved turde allerede ligge i selve det, at Trafikministeren har forelagt de to Lovforslag.

Det andet Punkt i Forslaget, at Afgørelsen træffes ved et „Reglement“, kan heller ikke billiges. Et saadant Reglement vil for det første altid være ufuldkomment. Man vil overse en Del, og navnlig kan Reglementet ikke til Stadighed være helt paa

Højde med Tiden i Henseende til nye tekniske Fremskridt. Under en Administration som vor er der al Grund til at frygte for, at det vil være langt bagefter Tiden. Desuden vil Reglen bevirke, at de eneste Sagkyndige, vi kan vente at have, snarest bliver interesseret i ikke at følge med Tiden i disse Henseender. Et Reglement vil ogsaa blive for stift; det kan ikke tage tilstrækkeligt Hensyn til de individuelle Forhold, saaledes som en konkret Afgørelse bagefter, — men det er klart, at de Krav, der bør stilles, kan tænkes at variere meget efter Karakteren af det Terræn, Banen løber igennem. —

Med Hensyn til Forslagets tredie ny Regel, nemlig at Tvivl om Handlingens Retmæssighed skal gavne Jernbanen, bliver Dommen ikke bedre. Domstolene er — lige saa lidt som Ministeren — tilstrækkelig sagkyndige til paa egen Haand at vide, hvad der bør kræves. Det maa altsaa oplyses for dem; men dette vil kun naas paa tilfredsstillende Maade, ved at man paa lægger Jernbanen „Bevisbyrden“ ogsaa i denne Henseende. Navnlig i et lille Land som vort vil der sjældent findes tilstrækkelig Sagkundskab paa et saa specielt Omraade udenfor Kredsen af dem, der er knyttet til Jernbanerne. Domstolene vilde derfor ofte være ude af Stand til at se, at Jernbanernes Oplysninger var mangelfulde.

Forslagene maa altsaa i enhver Henseende betegnes som forfejlede. Forhaabentlig er dette allerede godtgjort tilstrækkeligt, og jeg skal derfor ikke trætte med en Gendrivelse af alle de forskellige Betragtninger, der anføres fra modsat Side. Den eneste Betragtning af nogen Betydning er den, at Privatbanerne ikke kan bære det tunge Ansvar, fordi Tabene kan blive meget store. Dette Spørgsmaal skal jeg komme tilbage til siden. Foreløbig vil jeg nøjes med at fastslaa, at de har baaret det lige fra deres Tilblivelse indtil den Dag i Dag. Dette Ansvar er nemlig slet ikke indført ved Loven af 1898 for Privatbanernes Vedkommende. Før Loven havde de ganske det samme Ansvar for Gnistskade i Kraft af Koncessionernes Bestemmelser, idet de hæftede for al Skade, der ikke skyldtes et uafvendeligt Tilfælde. Privatbanerne har derfor overhovedet ingen Grund til at beklage sig over Loven af 1898.

Til Begrundelse af det sidste Regeringsforslag, der begrænser sig til Bygninger og Løsøre, har man anført, at Bygninger og

Løsøre kan forsikres. Herom skal jeg kun sige, at hvad der er galt, bliver ikke rigtigt, fordi man gør Fejlen mindre synlig. Hvis Byrden ved Gnistskade efter rigtige Retsgrundsætninger bør falde paa Jernbanen — og dette fremgaar baade af, hvad der lige er sagt, og af, hvad der skal siges i det følgende —, saa kan man ikke gøre Undtagelse, fordi de paagældende kan forsikre. Følgen deraf vilde blot være, at Byrden i Stedet for at falde paa den enkelte Skadelidende ramte en Række Naboer til Jernbanen igennem de forhøjede Præmier, som de maatte betale. Men det vilde være ganske uretfærdigt. Selvfølgelig maa Forsikringspræmien betales af den, der skulde bære Tabet, altsaa af Jernbanen; og den kan sikkert let forsikre mod denne Risiko, hvis den vil.

Hermed skal jeg slutte Omtalen af Lovforslagene. Det burde egentlig være tilstrækkeligt til at fælde dem, at sige: der er ikke ført Bevis for, at der er Grund til at give mildere Regler om „Gnistskade“ end om enhver anden Skade ved Jernbanedrift. Alligevel har jeg søgt positivt at godtgøre, at der ikke er Grund dertil. Grundene til at forkaste Lovforslagene er imidlertid endnu stærkere; thi i Virkeligheden bør der sikkert gælde en strengere Ansvarsregel her end i de fleste andre Tilfælde, Jernbaneloven omfatter. Hermed gaar jeg over til det sidste Afsnit.

III.

A. Almindelige Retsgrundsætninger tilsiger ikke at slappe Ansvaret, men tværtimod at skærpe det.

Ansvaret bør som Hovedregel indtræde uden Hensyn til Skyld, d. v. s. saaledes at end ikke Bevis for al Agtpaagivenhed kan frigøre Jernbanen. Fra denne Hovedsætning bør der dog anerkendes ret vidtgaaende Undtagelser. Saaledes maa Jernbanen gaa fri for Ansvar, naar Aarsagen til Branden er, at den Skadelidende efter Jernbanens Anlæg har anbragt særlig brandfarlige Indretninger i Nærheden af Jernbanelinien, f. Eks. lagt et straatækt Hus der, anbragt et Tømmeroplæg, plantet Naaletræer o. l.

Anbringelsen af visse Ting i Nærheden af Jernbanen vil ligefrem kunne forbydes ved Politiforskrift, saaledes som det allerede er Reglen nu¹⁾); men der kan være Grund til at lade

¹⁾ se Pl. 5. Maj 1847; Lov 2. Marts 1861 § 7, jfr. Lov 153, 8. Juni 1912 § 24 og Bkg. 213, 1. Aug. 1912 § 8.

Ansvarsfrihed indtræde i noget videre Omfang, d. v. s. selv i visse Tilfælde, hvor Forholdet ikke forbydes¹⁾.

Denne Undtagelsesbestemmelse er af stor Betydning; thi naar den anerkendes, bortfalder de fleste af de Indvendinger, der anføres mod det ubetingede Ansvar. Her kan jeg imidlertid ikke inlade mig paa at begrunde den; de fleste vil ogsaa indse, at den er retfærdig. I det følgende vil jeg derfor begrænse mig til Hovedreglen.

For at begrunde den, maa jeg gaa noget udenfor det specielle Omraade, jeg hidtil har behandlet. Sagen er den, at der kan opstilles en Grundsætning om Erstatningspligt selv ved retmæssige Handlinger, en Sætning, der omfatter ogsaa andre Tilfælde end Jernbanedrift.

B. Selve Principet: Erstatning trods Handlingens Retmæssighed, har forlængst vundet almindelig Anerkendelse her i Landet for Tilfælde som Nødret og Ekspropriation. Det bør imidlertid anvendes i langt videre Omfang. Saaledes ved Virksomheder, der medføre vedvarende Ulemper for Naboerne, saasom naar en Fabrik frembringer Larm, Røg, Rystelse ell. lign. For saadanne Ulemper kan man vel ikke forlange Erstatning, naar de ikke gaar udover, hvad der følger af en sædvanlig Brug af en Ejendom. Men hvis en Ejendom anvendes paa ekstraordinær Maade og derved foraarsager andre eller videregaaende Ulemper for Naboerne, bør disse kunne fordre Erstatning, selv om Handlingen er retmæssig. Denne Sætning har ikke været fremdraget hidtil, men det er ikke usandsynligt, at den faktisk er anerkendt af vore højere Domstole. Grundene til Erstatning her er ogsaa i alt væsentligt de samme som i Nødrets- og Ekspropriations-tilfældene.

Man bør imidlertid gaa videre og anvende samme Regel paa „farlige“ Handlinger, naar de er af en ekstraordinær Karakter. Ved farlige Handlinger forstaar jeg Handlinger, der fremkalde en Fare, men ikke med Sikkerhed kan ses at ville medføre Skade. Som Forhold, der vilde rammes af en saadan Regel, kan foruden Jernbanedrift nævnes Driften af Krudtværker og Sprængstoffabrikker i det hele, Gas- og Elektricitetsværker, Militærets Skydeøvelser, Luftsejlad o. m. a.

¹⁾ Sml. Reglerne i den svenske og den finske Lov, der omtales nedenfor. De refereres i min Bog „Skyld og Skade“ § 52, Note 16 og 20.

Begrundelsen af Reglen kan kun søges i de mange gavnlige Virkninger, den vil have.

Først kan da nævnes, at Reglen kraftigt vil modvirke Ska- dens Indtræden. Ved at lægge det strenge Ansvar paa en Be- drift, gør man Driftsherren for Alvor interesseret i at søge at undgaa Skade saa vidt muligt; og Driftsherren er den, der kan gøre mest i denne Retning. Netop ved disse Virksomheder, der som oftest er særlig farlige — enten fordi de kan foraarsage særlig stor Skade, eller fordi Chancen for Skade er betydelig — er det særlig paakrævet at stimulere til at vise den rette Agt- paagivenhed. Disse Betragtninger synes vel ikke at kunne føre til et ubetinget Ansvar, men kun til en Bevisbyrderegel som Jernbanelovens; men noget videre kan man komme, naar de kombineres med retstekniske Betragtninger.

En Bevisbyrderegel har altid lidt uretfærdigt i sig, da den dog faktisk i visse Tilfælde kan føre til et uretfærdigt Resultat. Jo oftere dette indtræffer, des uretfærdigere virker den; og hvis det kan ventes at indtræffe meget ofte, kan den ikke forsvares ved de andre Fordele, den medfører. Men ved mange af disse ekstraordinære Handlinger er der Grund til at vente, at det meget ofte vil være umuligt at skaffe Forholdet oplyst bagefter. — Dette vil f. Eks. i Reglen være udelukket ved et Krudtværks Eksplosion. — Fremdeles kan anføres, at Domstolene i disse ekstraordinære Forhold saa godt som altid vil savne fornøden Sagkundskab; deres Skøn om Handlingens Retmæssighed vil derfor blive meget usikkert. I Sammenligning med en Bevis- byrderegel vil en ubetinget Ansvarsregel, der virker sikkert og ligeligt, derfor have adskilligt for sig. Ansvarsreglen vil ogsaa kunne stimulere til tekniske Forbedringer ved nye Opfindelser. Den vil fremdeles spare mange Processer og den besværlige Bevisførelse.

Disse Betragtninger alene vilde dog næppe kunne begrunde det ubetingede Ansvar udenfor ganske specielle Tilfælde; men der findes en Række Betragtninger til. Hovedbetragtningen er den samme som den, der ligger bag ved Reglerne om Nødret og Ekspropriation.

Udgangspunktet er den almindelige Lære om Handlefrihedens Grænser. En Handling, som er farlig for en Person eller endog med Sikkerhed vil tilføje ham Skade, kan være retmæssig, naar

Vedkommende samtykker i Handlingen eller frivillig udsætter sig for Faren. Dette er imidlertid ikke det eneste Tilfælde. Det, der interesserer os her, er, at Handlingen kan være retmæssig, selv om den strider mod Vedkommendes Interesse. Den er nemlig retmæssig, hvis den er saa nyttig, at Hensynet dertil overvejer Hensynet til Skaden. Den overvejende Nytte kan altsaa gøre en Handling retmæssig.

Heraf kan man imidlertid udlede en Sætning til: Ved de Handlinger, der er retmæssige alene paa Grund af deres Nytte, maa Nytten være større end Skaden; der maa altsaa, naar Nytte og Skade regnes sammen, fremkomme et „Nytteoverskud“. Herved ledes vi til den simple Iagttagelse, at Skaden ved alle saadanne Handlinger maa kunne bortelimineres; thi da Skaden er mindre end Nytten, kan Nytten altid dække Skaden. Der aabner sig altsaa en Vej til at faa Skaden bragt ud af Verden uden at tilføje nogen et positivt Tab. En saa stor Fordel maa Samfundet benytte sig af, og derfor maa det foreskrive, at Skaden skal erstattes af den, som har Nytten af Handlingen.

Grunden til Ansvarret ligger i to Momenter: paa den ene Side, at Handlingen tillades paa Trods af den skadelidendes Interesse — alene af Hensyn til andre Personers overvejende Interesse —, paa den anden Side, at Erstatningspligt kan paalægges uden Betænkelighed, fordi den ansvarlige ikke vil lide noget positivt Tab derved; han kan udrede Erstatningen af den indvundne Nytte og vil saa endda have et Overskud tilbage, idet han beholder, hvad jeg før kaldte „Nytteoverskudet“.

Rigtigheden af det anførte vil let indses, hvis man tænker paa Ekspropriation eller de mest iøjnefaldende Tilfælde af Nødret og overhovedet paa Tilfælde, hvor den Handlende kan forudse med Sikkerhed, at hans Handling vil medføre Skade. Eksempelvis kan nævnes det Forhold, som allerede en Gang er nævnt, at en Fabrik frembringer usædvanlig Røg, Larm eller Lugt, eller bringer Nabohusene til at ryste. Det kan tænkes, at den er saa nyttig, at den maa anerkendes for retmæssig. Saa maa Naboerne finde sig i det ubehagelige Naboskab; men derfor er der ingen Grund til at opofre deres Interesser i den Grad, at man endogsaa nægter dem Erstatning. — Det vilde i Virkeligheden være en „Ekspropriation“ af en Del af deres Ejendommens Værdi. — Fabrikken kan jo udrede Erstatningen af,

hvad den indvinder; thi den er kun retmæssig, hvis det Udbytte, den indvinder, er større end den Skade, den gør.

Af denne Sætning følger det ogsaa, at der ikke kan tages Hensyn til den Indvending, at Bedriftens Overskud ikke kan dække Tabet. Hvis det er sandt, saa er det Fabrikkens egen Fejl. Den *kan* kun tillades, hvis Overskudet kan dække Tabet, og kan Fabrikken ikke opnaa det — ved Prisforhøjelse ell. lign., saa burde den overhovedet ikke eksistere. Den er lige saa uberegtiget som enhver Fabrik, der af andre Grunde giver Underskud.

Herved maa dog bemærkes, at der gives Virksomheder, som paa Grund af en særlig „Kulturinteresse“ holdes i Gang, skønt de ikke betaler sig. Men det Underskud, disse Virksomheder giver, maa selvfølgelig bæres af dem, i hvis Interesse de er til. De paagældende maa bære alle Omkostningerne selv, og det maa ogsaa gælde om de Omkostninger, Bedriften medfører for Samfundet ved at tilføje udenforstaaende Skade. Det maa jo erindres, at de paagældende ved at drive en saadan Virksomhed faar en Interesse fyldestgjort, der regnes for større end Interessen hos de skadelidende, d. v. s. større end Skaden (thi ellers var Handlingen jo retstridig). At Interessen ikke kan gøres i Penge, er ingen Grund til at lade de paagældende slippe for at betale Erstatning. Det er dog langt rimeligere som sædvanlig at lægge Tabet paa dem, der har Interesse i Handlingen, end at lade de uskyldige Personer, hvem Skaden tilfældig gaar ud over, bære Tabet. I modsat Fald maatte man ogsaa hævde, at f. Eks. Jernbanerne maatte være fri for at betale Erstatning for Grundafstaaelse, hvis de ellers ikke kunde betale sig.

Spørgsmaalet bliver nu: I hvilke Tilfælde medfører den anførte Betragtning Ansvar?

Den kan kun gøre det i de Tilfælde, hvor Faren eller Skaden paatvinges de paagældende mod deres Vilje — alene af Hensyn til andres Interesser. Naar dette sker, synes Ansvarret paa den anden Side at maatte omfatte alle Handlinger, som enten sikkert medfører Skade eller er farlige; thi i alle disse Tilfælde maa der findes en overvejende Interesse, et Nytteoverskud. Praktiske Grunde tvinger dog til at begrænse Ansvarret til ekstraordinære Handlinger. En videregaaende Regel vilde bl. a. være uheldig fra et samfundsøkonomisk Synspunkt, fordi det vilde

medføre et enormt Spild af Kraft og Penge, naar Erstatningspligten skulde gennemføres i de utallige dagligdags Forhold.

Man kan imidlertid spørge, om Ansvarsreglen ikke maa begrænses til de Handlinger, der med Sikkerhed medfører Skade. Ved andre Handlinger — altsaa dem, der blot er „farlige“ — synes de anførte Betragtninger ikke helt at passe. Hvis f. Eks. et Krudtværk springer i Luften Dagen efter, at det er aabnet, vil Skaden øjensynlig overstige den indvundne Nytte. Dette Eksempel viser, at der kan forekomme Tilfælde, hvor Ansvarsreglen medfører et føleligt positivt Tab for den Handlende.

Det maa ogsaa indrømmes, at Ansvarsreglens Rigtighed ikke er helt saa indlysende i disse Tilfælde. Alligevel maa den fastholdes, og Grunden hertil er først og fremmest, at den dog gennemsnitlig fører til det retfærdige Resultat. De farlige Handlinger er kun retmæssige, naar de i det lange Løb giver Overskud — dette følger af de almindelige Regler om Handlefrihedens Grænser —, og derfor kan de Handlende ogsaa gennemsnitlig udrede Erstatningen af det indvundne. Ansvarsreglen fører langt sjældnere til et uretfærdigt Resultat end den modsatte Regel. Denne vilde bevirke, at Tabet faldt tilfældigt paa en stor Mængde uskyldige, der ikke havde noget Middel til at dække det. Ansvarsreglen vil samle Risikoen hos de langt færre, der driver de ekstraordinære Virksomheder; og af disse vil endda de allerfleste kunne dække Tabet af det Udbytte, Handlingen har givet dem. Det er altsaa kun i et forsvindende Antal Tilfælde, Reglen vil paaføre den Handlende et føleligt positivt Tab.

Allerede dette var maaske tilstrækkeligt til at begrunde Reglen. Men hertil kommer yderligere, at det haarde Resultat, hvortil den synes at føre i enkelte Tilfælde, som oftest kan undgaaes. Af selve Hovedbetragtningen om, hvad der kræves for at gøre en farlig Handling retmæssig, følger det nemlig, at en saadan farlig Handling i hvert enkelt Tilfælde maa være saa nyttig, at dens Udbytte overgaar, hvad det vilde koste at tegne Forsikring mod Handlingens skadelige Følger. Udbyttet maa være større end Forsikringspræmien. Den paagældende kan altsaa tegne Ansvarsforsikring og derved undgaa enhver Risiko.

Skulde det ikke være muligt, fordi der er Tale om en ganske speciel Virksomhed, saa er der ialtfald en Ting, der gør det langt mindre haardt at lægge Ansvaret paa den Handlende

end at nægte den skadelidende Erstatning; og det er, at Handlingen foretages mod den skadelidendes Vilje og Interesse, men det beror paa den Handlendes frie Vilje, om han vil foretage Handlingen. Han ved paa Forhaand, at han løber en Risiko ved at handle, og kan derfor unnlade dette, hvis han ikke vil udsætte sig for Risikoen.

Selv om vi alene afvejer Interesserne hos de to Parter i det enkelte Tilfælde, kan der derfor ikke være synderlig Tvivl om, til hvilken Side Vægtskaalen synker. Men naar vi medtager almindelige, samfundsøkonomiske og andre Betragtninger, maa enhver Tvivl svinde. Adskillige saadanne Betragtninger anførte jeg straks i Begyndelsen. Her skal jeg kun tilføje, at Ansvarsreglen er en udmærket Regulator af Samfundsproduktionen. Hvis man ikke har den, kan det godt passere, at en Virksomhed drives i aarevis, skønt den i Virkeligheden gør mere Skade end Gavn og altsaa giver Underskud i Samfundshusholdningen. Ansvarsreglen vil derimod gøre dette umuligt. Den bringer hurtigt Klarhed over Virksomhedens Værdi for Samfundet.

Jeg har nu søgt tankemæssigt at begrunde den Ansvarsregel, jeg har opstillet. Mine Ræsonnementer vil maaske ikke blive anset for afgørende af alle. Jeg skal ogsaa indrømme, at de fleste Forfattere, der har behandlet disse Spørgsmaal, anfører mange andre Argumenter. Dette kan dog ikke svække den Mening, jeg har forsvaret; thi i Resultatet anerkendes den i stadig stigende Grad i alle Landes Litteratur. At dette er Tilfældet trods Forskellighederne i Udgangspunktet, er snarere et yderligere Bevis for Resultatets Rigtighed.

Det vægtigste Bevis herfor er dog hele den europæiske Retsudvikling i den nyeste Tid.

Næsten overalt, navnlig ogsaa i Frankrig, England og Tyskland, har man i de sidste Aartier udformet Ansvarsregler, der er beslægtede med den af mig forsvarede; og disse Regler er i de fleste Tilfælde udviklet igennem Praxis, uden Støtte fra Lovgivningsmagten, paa Trods af ældre Praxis og under den herskende Teoris Modstand, forsaavidt Teorien overhovedet opdagede den nye Udvikling. I de tre nævnte Lande er der heller ikke Tvivl om, at Reglerne er dannet uden gensidig Paavirkning.

C. Jeg kan nu atter vende mig til Spørgsmaalet om Jernbanernes Erstatningsansvar for Gnistskade. Der kan ikke rejses

Tvivl om, at dette maa følge af den Ansvarsregel, jeg lige har udviklet. Jernbanerne er ekstraordinære Virksomheder, der kun drives af faa; de fremkalder en særlig Fare for Naboerne til Jernbanelinien, og denne Fare paatvinges Naboerne mod deres Vilje alene af Hensyn til Jernbanedriftens Nytte. Alle disse Momenter træder endogsaa særlig klart frem ved Jernbaner. Da Jernbanerne yderligere er varige Virksomheder, der beskyttes ved Monopol, vil Erstatningsbyrden ved om fornødent at fordeles over længere Tid kunne gøres til en overkommelig, ret konstant Udgift. Alt dette gør Resultatet særlig klart; Retsudviklingen i Udlandet viser da ogsaa, at dette Tilfælde overalt er et af de første — ja ofte det første Tilfælde —, hvor Domstolene har fastslaaet det ubetingede Ansvar. I Øjeblikket gælder det praktisk taget overalt i Evropa udenfor Danmark. Det gælder saaledes i de andre nordiske Lande, Norge, Sverige (L. ¹²/₃ 1886 § 5) og Finland (L. ¹⁹/₂ 1898 § 4), samt i alle de store Lande paa Kontinentet, hvis Forhold jeg har haft Adgang til at studere, Tyskland, Østrig, Frankrig og Italien.

England indtager derimod et Mellemstandpunkt. Efter „the Railway Fires Act“ 1905 gælder det ubetingede Ansvar kun for agrarisk Skade og kun for et Beløb af indtil £ 100 i hvert enkelt Tilfælde. Men denne Lov maa bedømmes paa Baggrund af den tidligere Retstilstand. Da Spørgsmaalet for henved 50 Aar siden kom for Domstolene, blev Jernbaneselskabet frifundet, fordi der var givet det Koncession ved Lov, som udtrykkelig gav det Ret til at bruge Damplokomotiver; thi denne Lov maatte ophæve ethvert Ansvar. Man maa imidlertid mærke, at Dommerne klart saa, at det modsatte Resultat vilde være det bedste; men de følte sig bundet af en Grundsætning, der var fastslaaet ved tidligere Domme, før disse moderne Spørgsmaal kom op. Loven af 1905 betegner derfor netop et Skridt i den rigtige Retning, og naar det kun blev et Skridt, skyldes det sikkert kun Jernbaneselskabernes noksom bekendte store Indflydelse i Parlamentet. Jeg maa derfor hævde, at Udviklingen i engelsk Ret ogsaa taler til Fordel for den Opfattelse, jeg hylder.¹⁾

¹⁾ Selv om man vilde se helt bort fra den historiske Forklaring, kan gældende engelsk Ret sikkert ikke i nogen Maade anføres til Støtte for et Lovforslag, som Regeringens sidste (som det gøres i Motiverne). Thi i de Tilfælde, hvor Loven af 1905 ikke gælder, er Ansvarret i alt væsentligt

Konklusionen af alt det anførte er da, at det vilde være ganske forkasteligt at vedtage saadanne Lovforslag som de to sidste Regeringsforslag. Det er muligt, at vi i Øjeblikket savner tilfredsstillende Regler om, at farlige Foranstaltninger trufne efter Jernbanens Anlæg kan frigøre Jernbanen for Ansvar. Men hvis man vil give nye Regler i denne Henseende i Jernbanernes Interesse, saa bør det være en Betingelse herfor, at Ansvarsreglen ogsaa klares i den omvendte Retning, ved at man iøvrigt lader Ansvaret for Gnistskade indtræde uden Skyld.

DISKUSSION.

Birkedommer O. Neumann vilde ikke indlade sig paa en almindelig Drøftelse af de interessante Problemer, Foredragsholderen havde behandlet. Dr. Ussing havde ikke Ret i, at Privatbanerne havde bestræbt sig for at komme bort fra Principet i Loven af 1898. Det Privatbanerne havde rejst Diskussion om var, hvor langt Lovens Bestemmelser strakte sig. Lov 1898 kom efter Gentofte Ulykken og tænkte absolut ikke paa Gnistfaren — det fremgik tydeligt af Motiverne, Rigsdagsforhandlingerne m. m. Privatbanerne havde gjort, hvad de kunde for teknisk at være saa godt udstyrede som muligt. Det var under disse Omstændigheder underligt at se de Domme, der dømte Privatbanerne. De kunde have gjort alt muligt — Dommen endte dog med uden nærmere Angivelser at statuere, at Privatbanerne *ikke* havde gjort, hvad de kunde. Privatbanerne havde aldrig ønsket at komme bort fra, at Erstatning skulde ydes for Skade, hvor der var Skyld. Det glædede Taleren at høre Dr. Ussing sige, at ny Anlæg op ad Banerne selv maatte tage Skaden, men han troede ikke paa, at Domstolene vilde følge denne Regel, skønt den var saa naturlig. Hvorledes skulde et Selskab som Hadsundbanen, der gav 2½ % i Udbytte, kunne erstatte Skaden, hvis en Virksomhed som Skandia nedbrændte?

netop det samme som efter vor Lov af 1898. Det er nemlig en fastslaaet Sætning, at selve Antændelsen skaber Formodning om, at der foreligger Forsømmelighed fra Jernbanens Side, og da Bevisspørgsmaalet afgøres af Juryer, der som bekendt i Reglen ikke er venlig stemt overfor Jernbaneselskaberne, kan man vist gaa ud fra, at Reglen ikke virker mildere end vor Regel.

Man maatte se Sagen fra to Sider — paa den ene Side var der Jernbanen, paa den anden de, der vilde drive Virksomheder umiddelbart op mod Banen. Disse Virksomheder maatte være saa lønnende, at de selv kunde bære Risikoen og betale Assurancepræmien.

Privatbanerne ønskede ikke Ansvarsfrihed, men de ønskede at faa fastslaaet præcise Regler; disse skulde nok blive overholdte, og saa vilde Banerne være fri. Holdtes Reglerne ikke, saa kunde man godt lade Banerne betale, det var de villige til.

Højesteretssagfører N. H. Bache havde ført den omtalte Jernbanesag for Højesteret. Det var ganske rigtigt, at der i Loven af 1898 ikke havde været tænkt paa Gnistfare. Udtalelserne i Loven sigtede til Ansvar for Rejsegods og ikke andet — men Højesteret havde nu slaaet fast, at Banerne havde Ansvar for Tingsbeskadigelse, ikke alene i Jernbanen, men ogsaa i hele dens Omegn. At skærpe Ansvar yderligere kunde vanskelig tænkes.

Et Spørgsmaal som det foreliggende kunde ikke, som Dr. Ussing havde forsøgt det, løses ved rent teoretiske Betragtninger og Deduktioner. Det, der her var Tale om, var et rent praktisk Spørgsmaal; der staar overfor hinanden Jernbaneinteresser og Brandforsikringsinteresser. De sidste var saa nøje knyttet sammen med Andelsinteresser, at de nok i Rigsdagen vilde blive de stærkeste.

Det rent praktiske Spørgsmaal var, om der var rimelig Grund til, at et Brandforsikringsselskab, der havde faaet sin Præmie og betalt Skaden, bag efter skulde have Lov til at søge Erstatning hos Jernbanen, endda med Bevisbeneficium overfor Jernbanen.

Indlederen havde ikke sagt, at Privatbanerne havde søgt Lov 1898 ændret, men kun, at de havde søgt Reglerne om Gnistfare ændrede. Det var rigtigt, at Lov 1898 ikke havde tænkt paa disse Tilfælde, men Højesteret havde forkastet de subjektive Fortolkningsteorier og anvendt Lovens Regler ogsaa paa dette Punkt. Indlederen mente, at selvom Banerne havde anvendt de bedste tekniske Midler, skulde de ikke slippe for Erstatningsansvaret. Her var Birkedommer Neumann og han ikke enige — derimod var de enige om Fritagelse for Ansvar overfor

senere anlagte Virksomheder. Her kunde der være Grund til at indføre en ny Regel, men omvendt skulde der saa være skarpe Regler om Banernes Ansvar i andre Tilfælde. De to Ting burde følges ad. Det var Indlederens Mening, at Banerne skulde være ansvarlige, uanset om de overholdt de givne Regler, netop fordi [man her ganske kunde anvende de Synspunkter, hvorpaa de moderne næsten overalt gennemførte Regler om farlige Handlinger byggede.

Overfor Højesteretssagfører Bache hævdede Taleren, at han netop havde anført en Række praktiske Hensyn, hvorfor han bestemt maatte afvise Beskyldningen for at have naaet sit Resultat ved teoretiske Deduktioner. Han henviste paany til Udviklingen overalt i Europa. Her var man naaet til Reglerne i det praktiske Liv og først bagefter var den videnskabelige Begrundelse kommen.

HVILKEN RET GÆLDER FOR VOR UDENRIGS- HANDEL?

(Foredrag af Dr. jur. Axel Møller den 24. Januar 1916)

Det Æmne, jeg har valgt at tale om, er saa omfattende, at jeg kun kan behandle en enkelt Side deraf, den folkeretlige, og denne endda kun i store Træk.

I *Fredstid* er Grundsætningen om Havets og Handelens Frihed overalt anerkendt. I *Krigstid* gælder den samme Frihed paa *Landhandelens* Omraade. Den 5te Haagkonvention af 1907, der forøvrigt ikke er ratificeret af England og derfor ikke har *formel* Gyldighed under den nuværende Krig, bestemmer udtrykkelig, at en neutral Stat ikke er forpligtet til at hindre Udførsel eller Gennemførsel af Vaaben, Ammunition eller andre Krigsfornødenheder gennem sit Territorium. Noget andet er, at særlige Traktater eller de enkelte Landes egne Lovbestemmelser kan forbyde saadan Udførsel, jfr. f. Ex. vor Traktat med England af 1780 og de bestaaende Udførselsforbud.

Anderledes er Forholdet for *Søhandelens* Vedkommende. Værst stillet er naturligvis de krigsførende Magters Søhandel. Modstanderen vil simpelthen ødelægge den, hvis han kan. Dette maa dog ske paa folkeretlig hjemlet Maade, altsaa i Almindelighed gennem Opbringelse eller Blokade, ikke ved hensynsløs Ødelæggelse af de fjendtlige Handelsskibe. Dette sker dog i vidt Omfang i nærværende Krig, navnlig som Følge af Undervandsbaadenes Virksomhed.

Men ogsaa de neutrale Staters Søhandel rammes haardt. En kort Gennemgang af de vigtigste folkeretlige Regler og deres

Anvendelse eller Tilsidesættelse under den nuværende Krig vil vise det.

A. *Pariserdeklarationen* af 1856 opstiller de 4 Regler:

1) Frit Skib, fri Ladning	} Krigskontrebande
2) Ufrit Skib, fri Ladning	
3) Kaperiets Afskaffelse	} undtaget.
4) Papirblokadens Afskaffelse.	

Den første Regel, der jo overensstemmende med „den væbnede Neutralitets“ Grundsætninger gaar ud paa, at neutrale Skibe frit kan sejle med Fjendens Varer, naar det blot ikke er Krigskontrebande, har ved den uhyre Udvidelse af Krigskontrebandebegrebet tabt en stor Del af sin praktiske Betydning. Nu til Dags kan de neutrale Skibe end ikke sejle med deres egne Varer til andre neutrale Lande uden at være udsat for Overgreb. Hertil skal jeg senere komme tilbage.

Den anden Regel, at neutralt Gods paa fjendtlige Skibe er ukrænkeligt, har aldrig haft synderlig praktisk Betydning. De neutrale Borgere vil naturligvis overalt foretrække at lade neutrale Skibe sejle med deres Varer og tør sjældent betro dem til de krigsførende Magters Skibe, medmindre den ene krigsførende Magt er saa absolut overlegen til Søs, at den fuldtud kan beskytte sin Handelsskibsfart.

Kaperiets Afskaffelse betyder naturligvis et Fremskridt, hvis Betydning dog formindskes ved, at de krigsførende Magter har Ret til at *omdanne deres Handelsskibe til Krigsskibe*, jfr. Haagkonvention Nr. 7 af 1907. Dette er ogsaa sket i den nuværende Krig. Det er et *omtvistet* Spørgsmaal, om saadan Omdannelse med folkeretlig Gyldighed kan ske paa det aabne Hav eller kun paa den krigsførende Magts eget Søterritorium.

Papirblokadens Afskaffelse og Fordringen om effektiv Blokade har ikke hindret Misbrug af Blokadereglerne, som jeg senere skal omtale.

B. *Haagkonventionerne* af 1907 bragte — paa Papiret — 2 vigtige Fremskridt, Regulering af Minekrigen og Oprettelsen af en international Appeldomstol i Prisesager.

Minernes store Betydning havde navnlig vist sig i den russisk-japanske Krig. Paa Haagkonferencen kunde man vel ikke enes om at forbyde deres Anvendelse, men man søgte at begrænse den, dels ved at paabyde, at de i alle Tilfælde skulde

være saaledes indrettede, at de blev ufarlige, naar de rev sig løs fra deres Forankringer, eller naar den, der havde udlagt uforankrede Miner, mistede Kontrollen over dem, dels ved at forbyde deres Anvendelse udfor Fjendens Kyster og Havne „alene“ i det Formaal at afbryde Handelsskibsfarten. Disse vage Bestemmelser blev yderligere forringede ved, at der ikke fastsattes nogen Frist for Omdannelsen af Staternes gamle Mine-materiel, der foreløbig skulde kunne benyttes, og derved, at de nye humanere Regler overhovedet kun skulde være bindende i en Krig, i hvilken *samtlig*e Deltagere havde ratificeret Konventionen. Da Rusland undlod at ratificere Konventionen, der forøvrigt efter sit eget Indhold var opsigelig efter 7 Aar, har den saaledes ingen *formel* Gyldighed under den nuværende Krig. Det tør dog antages, at de *allerfleste* af de under nærværende Krig udlagte Miner har opfyldt Haagkonventionens Forskrifter.

Oprettelsen af en international *Appeldomstol*, der kunde danne et Værn mod de krigsførende Magters Priseretters Vilkaarlighed, blev desværre heller ikke til Virkelighed. Dette staar i Forbindelse med *Londondeklarationens Skæbne*.

C. For at skaffe faste ensartede Regler, hvorefter den paa-tænkte Appeldomstol kunde dømme, sammenkaldte England i 1908 en Konference i London, paa hvilken 10 Stater (8 Stormagter + Holland og Spanien) var repræsenterede. Man enedes her om den saakaldte *Londondeklaration af 1909*. Denne opstillede *paa Grundlag af den gældende Folkeret* en Række Regler, der paa flere Punkter betød en væsentlig Forbedring af de neutrale Staters Stilling. Overenskomsten vakte imidlertid stærk Opposition i England, hvor man frygtede for, at den vilde hindre England i fuldt ud at udnytte sin Overlegenhed til Søs. Underhuset vedtog dog Ratifikationen, men Overhuset nægtede den i 1911 med 145 Stemmer mod 53. Dermed var Londondeklarationen formelt fældet, og ved Verdenskrigens Udbrud havde ingen af Magterne ratificeret den. Formelt staar vi altsaa stadig paa Pariserdeklarationens og mere eller mindre usikre Retssædvaners skrøbelige Grundlag.

Uden Betydning er Londondeklarationen dog ikke bleven. Allerede under den italiensk-tyrkiske Krig 1911—12 og i Balkankrigen fulgte man i alt væsentlig dens Regler, og flere andre Lande som Tyskland og Frankrig havde instrueret deres Prise-

retter overensstemmende hermed. Ogsaa ved den nuværende Krigs Begyndelse erklærede de krigsførende Magter, *at de vilde respektere Londondeklarationen, dog med visse Modifikationer*¹⁾).

Da Londondeklarationen bestaar af 70 Artikler, maatte Tale-
ren nøjes med at fremhæve nogle Hovedpunkter. Nogle af
Reglerne, f. Ex. om Forandring af Flag, neutralitetsstridige
Transporter og om Konvoj, var i det hele bleven overholdt af
de krigsførende Magter. Men desværre kunde dette ikke siges
om de vigtigste Regler, nemlig dem, der i Londondeklaratio-
nen opstilledes om 1) Krigskontrebande, 2) Behandlingen af
neutrale Priser og 3) Blokade.

1. Med Hensyn til *Krigskontrebande* gav Londondeklara-
tionen udførlige Regler:

Først opstillede den faste *Lister* over Krigskontrebande og
frie Varer. Det var af overordentlig stor Betydning for de neu-
trale, der tidligere havde været prisgivet de krigsførende Magters
Forgodtbefindende. Nu fik man én Gang for alle at vide, hvad
der forstodes ved ubetinget eller betinget Krigskontrebande, og
hvilke Varer der under alle Omstændigheder skulde være frie
og ikke kunde erklæres for Krigskontrebande. De krigsførende
Magter kunde vel gøre Tilføjelser til Listerne over Krigskontre-
bande, men kun indenfor meget snævre Grænser, navnlig m. H. t.
nye Genstande eller Opfindelser, der med Rette kunde sættes i
Klasse med de udtrykkelig nævnte. Listen over *ubetinget* Krigs-
kontrebande omfattede 11 Numre, hvoriblandt Vaaben, Ammu-
nition, Heste, militære Uniformer og do. Seletøj. Listen over
betinget Krigskontrebande bestod af 14 Numre, hvoriblandt
Levnedsmidler, Korn- og Foderstoffer, Klæder og Fodtøj, Skibe,
Kul, ædle Metaller, Jernbane-, Telegraf- og Telefonmateriel,
Hestesko og Seletøj, Balloner og Flyvemaskiner. Endelig var
paa *Frilisten*, der kun skulde være vejledende, ikke udtømmende,
opført 17 Numre, saasom Raabomuld, Uld, raa Huder, Gummi,
Kautschuk, Papir, Sæbe, Soda, Sten, Kalk, Gødningsstoffer,
Landbrugsmaskiner, Møbler og Modeartikler; med dem skulde
det ubetinget være de neutrale tilladt at handle. At det ikke
var Smaabeløb, det her drejede sig om, ses af, at Frilisten alene

¹⁾ Som bekendt er disse Erklæringer senere tilbagekaldte.

for den engelske Export repræsenterede et Beløb af ca. 5000 Millioner Kr. aarlig.

Dernæst bestemte Londondeklarationen, at ubetinget Krigskontrebande i neutralt Skib kunde konfiskeres, naar det blot, *direkte eller indirekte*, var bestemt til fjendtligt *Land* eller til Territorium besat af Fjenden, uden Hensyn til om det forinden Ankomsten skulde omlades i et andet neutralt Skib eller transporteres gennem neutralt Land. Betinget Krigskontrebande kunde derimod kun konfiskeres, naar det *uden Omladning i neutral Mellemhavn* var bestemt til selve den fjendtlige *Hær*, Flaade eller Administration, eller til fjendtlige Havne, der enten var befæstede eller tjente til Basis for den fjendtlige Stridsmagt.

Endelig fastsatte Londondeklarationen *Følgerne* af Sejlads med Krigskontrebande. Denne konfiskeres naturligvis og andet Gods ombord, tilhørende samme Ejer, *kan* konfiskeres, medens selve Skibet kun konfiskeres, hvis Krigskontrebanden enten i Værdi, Vægt, Rumfang eller Fragt udgør *over Halvdelen* af Ladningen. Men selv om Skibet herefter ikke kan konfiskeres, maa det dog finde sig i alt Ophold og deraf flydende Tab, maa selv betale Omkostningerne ved Undersøgelsen og har ingen Ret til at fortsætte Rejsen blot mod at udlevere Krigskontrebanden.

Som alt anført har de krigsførende Magter aldeles ikke respekteret disse Regler om Krigskontrebande.

For det første har de alle og i stedse stigende Grad efter Forgodtbefindende ændret og udvidet *Listerne* over betinget og ubetinget Krigskontrebande. Saaledes har England erklæret en Række Genstande, der i Londondeklarationen staar paa Frilisten, saasom Gummi, Raabomuld, Uld og raa Huder, for at være endog ubetinget Krigskontrebande. Omvendt har Tyskland erklæret f. Ex. Kul og Grubetømmer for ubetinget Krigskontrebande.

Dernæst har begge Parter gjort Theorien om „*Rejsens Enhed*“, der i Londondeklarationen kun var godkendt for den ubetingede Krigskontrebandes Vedkommende, delvis anvendelig ogsaa paa den betingede. Begge Parter konfiskerer altsaa Levnedsmidler, Korn- og Foderstoffer, og anden betinget Krigskontrebande paa neutralt Skib, selv om dette er bestemt til og skal losse Varerne i neutral Havn, naar blot visse nærmere angivne Omstændigheder fremkalder *Formodning* om, at

Varerne derfra skal videretransporteres til Søs eller til Lands til det fjendtlige Lands Myndigheder, jfr. Orders in Council af 20. Aug. og 29. Oktober 1914 og tysk Forordning af 18. April 1915. Dette gælder saaledes naar Godset er konsigneret *til Ordre*, eller Skibspapirerne *ikke udviser, hvem* Modtageren er, eller udviser en *fjendtlig Modtager* eller endelig en *neutral Modtager*, hvis Land er erklæret mistænkt for at være Fjendens Forsyningsbasis.

Kun med Hensyn til *Følgerne* af at sejle med Krigskontrebande har man i det hele holdt sig til Londondeklarationen — *hvis* da Prisen overhovedet bringes i Havn.

2. Paa dette Punkt har imidlertid navnlig Tyskland tilsidesat ikke blot Londondeklarationen, men overhovedet al hidtil gældende Folkeret ved sin Behandling af neutrale Skibe. Folkerettens Regel er, at saadanne udenfor neutralt Søterritorium kan visiteres, efter Omstændighederne opbringes og stilles for en Priseret, men at de kun aldeles *undtagelsesvis* kan ødelægges. Londondeklarationen kræver hertil 3 Betingelser: 1) at Skibet er god Prise, altsaa i Tilfælde af Opbringelse vilde blive prisedømt, 2) at Hensynet til Krigsskibets Sikkerhed eller til Krigsoperationerne forbyder at føre det i Havn, og 3) at de ombordværende Personer og Skibspapirerne først er bragt i Sikkerhed. Vi har alle erfaret eller læst i Aviserne om, hvorledes Centralmagterne har fortolket disse Regler, hvorledes værgeløse Handelsskibe, fjendtlige eller neutrale, skydes i Sænk, med eller uden Varsel, med eller uden Hensyn til Besætning eller Passagerer. Heldigvis er dog Forholdene i den senere Tid, navnlig som Følge af Amerikas Intervention, noget forbedrede.

3. Med Hensyn til *Blokade* bestemte Londondeklarationen, at et Skib for at kunne opbringes *som Blokadebryder* (sejler det med Krigskontrebande bliver Sagen en anden) skal være bestemt *umiddelbart* til blokeret Havn. Det er altsaa fra et Blokadesynspunkt ikke nok, at Skibet er bestemt til en neutral Havn, selv om *det eller Varerne* derfra skal videre til blokeret Havn. Theorien om Rejsens Enhed er altsaa, forsaavidt angaar Blokade, opgivet. Endvidere skal Skibet være kommen i *Nærheden af* Blokadestyrken; det er ikke længere nok, at Rejsen er begyndt. De hidtil af England hævdede Regler var altsaa ændrede betydeligt til Gunst for de neutrale.

Hvorledes har nu de krigsførende Magter stillet sig hertil?

Tysklands saakaldte Blokade af de engelske Kyster er ingen virkelig Blokade i retlig Forstand. En saadan kan ikke iværksættes ved passive Foranstaltninger, som Miner ell. lign.; derimod kan den i og for sig godt iværksættes ved Hjælp af Undervandsbaade; men Tyskland har været ude af Stand til paa denne Maade at foranstalte en effektiv Afspærring. Den tyske Bekendtgørelse af 4. Febr. 1915 taler da heller ikke om *Blokade*, men om Etablering af en *Krigszone* rundt om de britiske Kyster.

Hvorledes forholder det sig nu med den saakaldte *engelske* Blokade af Tyskland? De engelske Krigsskibe krydser i Nord-søen og undersøger der de neutrale Skibe for Ind- eller Ud-gaaende. Men fra Kattegattets og Østersøens Kyster er Skibsfarten paa Tyskland i det hele uhindret. Det maa derfor erkendes, at den saakaldte Blokade af Tyskland hverken er fuldt effektiv eller ensartet. Ikke desto mindre har England ved en *Order in Council* af 11. Marts 1915, der var Svaret paa den tyske Krigszoneerklæring af Febr. s. A., dekretet Tilbageholdelse af alle neutrale Skibe til eller fra *tyske* Havne, ja endog af neutrale Skibe til eller fra *neutrale* Havne med Gods ombord til eller fra Tyskland. De neutrale Skibe og det neutrale Gods skulde dog *ikke* konfiskeres, undtagen efter Reglerne om Krigskontrebande. Blokadebrudsvirkningerne indtraadte altsaa ikke. Forordningen af 11. Marts 1915 undgaar endog med Forsæt at bruge Udtrykket Blokade, da Mr. Asquith, som han erklærede i Parlamentet, ikke vilde hindres ved „et Net af juridiske Subtiliteter“ (*a network of juridical niceties*). Men Sir Edward Grey erklærede i en Notevexling med Amerika, at Tyskland nu var virkelig blokeret af den engelske Flaade.

Naar vi herefter skal svare paa det Spørgsmaal, hvilken Ret der gælder for vor Udenrigshandel i Krigstid, maa vi desværre til en vis Grad erkende, at det er „*Den Stærkeres Ret*“. Og dog vilde Forholdene utvivlsomt være endnu værre, hvis vi slet ingen folkeretlige Regler havde, eller hvis der ikke blandt de neutrale Magter fandtes nogen Vilje eller Evne til at hævde deres neutrale Rettigheder. Men alle vil være enige om, at i en Situation som den nuværende er det *ikke nok* at have den

formelle Ret paa sin Side. Man maa længst mulig følge Forhandlingens Vej. Ogsaa de uofficielle Forhandlinger mellem Repræsentanter for vort Forretningsliv og begge de krigsførende Magtgrupper har bidraget til at skaffe taalelige Tilstande for den neutrale Handel, der dog endnu har mange Vanskeligheder at overvinde.

BESKATNINGSRETTENS GRÆNSER.

(Foredrag af Dr. polit. Frantz Pio den 28. Februar 1916¹).

Grundlovens § 82: „Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom, uden hvor Almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge Lov og mod fuldstændig Erstatning.“

Under den nuværende Krigssituation har Staten stillet Krav til sine Borgere om Formueydelse af hidtil ukendt Omfang og tildels af hidtil ukendt Karakter. Herimod har der fra Borgernes Side rejst sig Røster om, at disse Krav er et Indgreb i Ejendomsretten, en Tilsidesættelse af den ved Grundlovens § 82 hjemlede Beskyttelse for denne.

Selve det praktiske Liv fremkalder saaledes Spørgsmaalet om Afgrænsningen mellem Statens utvivlsomme Beskatningsret og Borgernes ligesaa utvivlsomme grundlovsmæssige Beskyttelse af Ejendomsretten, et Spørgsmaal, der — saa vidt jeg ved — ikke tidligere er blevet rejst eller behandlet her hjemme.

Spørgsmaalet kan ikke paa Forhaand afvises ved den blotte Henviisning til, at Statens Beskatningsret jo paa Forhaand er givet, og at Grdls. § 82 derfor maa forstaas med Forbehold heraf. Hertil vil jeg svare, at det jo ogsaa er givet, at der er noget, der hedder Konfiskation, og at der intet er i Vejen for at give en saadan utvivlsom Konfiskation Form af en Skat. Jeg tager som Exempel en Lov, der paalægger Hr. N. N. at betale en „Skat“ af 10,000 Kr.

En Afgrænsning er derfor nødvendig, naar Spørgsmaalet først er rejst, og Retsvidenskaben kan ikke vise den Opgave fra sig

¹) Foredraget er gengivet i Gads Danske Magasin, 10. Aarg. S. 408 ff.

at paavise det grundlæggende Synspunkt for denne Afgrænsning.

Jeg har hørt den Opfattelse fremsat, at Afgrænsningen alene skulde søges i Antallet af de Personer, som Formueydelsen paalagdes, saaledes at der skulde foreligge Skat i Modsætning til Konfiskation, naar Antallet af de ramte Personer var tilstrækkelig stort eller af tilstrækkelig ubestemmelig Karakter. Et Par Eksempler er dog nok til at vise Urigtigheden heraf. Antallet af Personer, der er rødhaarede eller som bærer Navnet Petersen, er ganske betydelig større og sikkert mere ubestemmeligt end Antallet af Personer med over 50,000 Kr. i aarlig Indtægt; men ingen vil dog være i Tvivl om, at en Ydelse, paalagt de førstnævnte, ikke kan have virkelig Karakter af Skat, medens en Ydelse, paalagt de sidstnævnte, ligesaa utvivlsomt har denne Karakter.

Samtidig viser de fremdragne Eksempler Vejen til den rigtige Afgrænsning mellem Skat og Konfiskation.

Det centrale i Skatten er dens principielle Ligelighed, dens principielt ligelige Behandling af Borgerne, saaledes at alle Modaliteter, alle Forskelligheder og Særligheder kan motiveres ud fra Hensyn, der vedkommer Skatten selv, altsaa ud fra skattemæssige (skattetekniske) Hensyn.

I Modsætning hertil er det centrale i Konfiskationen dens Vilkaarlighed; det er den vilkaarlige Udtagelse af enkelte Personer eller enkelte Kredse af Befolkningen til Formueydelser til Staten.

Afgrænsningen søges saaledes i det meget naturlige Hensyn, om de Ydelser, der afkræves Borgerne, paalægges dem efter skattemæssige Hensyn eller ikke.

Herved gives der i Virkeligheden Staten, hvad dens er, og Borgerne, hvad deres er.

I Statens Beskatningsret gøres intet virkeligt Skaar. Overalt, hvor Staten ved Afkrævningen af Ydelser lader sig lede af skattemæssige Hensyn, saaledes at disse Ydelser er virkelige Skatter, vil den være indenfor Rammerne af den opstillede Afgrænsning. Netop den Omstændighed, at Rammerne er saa vide, at der ikke synes at være nogen Fristelse for Staten til at overskride dem, forklarer ogsaa, at Spørgsmaalet om Afgrænsning ikke tidligere er opstaaet i det praktiske Liv.

Hvad Borgerne angaar, giver den opstillede Afgrænsning dem netop den Beskyttelse mod Statsmagtens Vilkaarlighed, som det er Grundlovens Mening at give dem. Beskyttelsen for Borgerne ligger deri, at de overfor Statens Krav om Ydelser ikke staar isolerede, men danner større eller mindre Helheder sammen med de Kredse af Befolkningen, som de skatteteknisk set er knyttet sammen med. Staten kan ikke vilkaarlig udtage til Ydelse enkelte Borgere eller Kredse af Borgere, uden at tage de andre med, som de skatteteknisk er sammenknyttede med. Det er ingen ringe Beskyttelse, der ligger heri, og det er netop den Beskyttelse, som Gr.l.s § 82 tilsigter at give.

Gaar vi nu over til de enkelte Skatter, vil det straks ses, at en hel Række af disse efter deres Beskaffenhed paa Forhaand har den principielle Lighed, der sætter dem udenfor Diskussion.

Dette gælder om alle de indirekte Skatter (Told, Sukkerskat, Ølskat etc.), der ikke bæres af de tilfældige Importører eller Producenter, der udreder dem, men væltes over paa Konsumenterne, saaledes at de i Virkeligheden bæres af og hviler paa det almindelige Forbrug.

Ogsaa Skatterne paa de faste Ejendomme unddrager sig Diskussion paa det her opstillede Grundlag. For saa vidt de hviler paa Bygningerne, er de indirekte, idet de væltes over og hviler paa Forbruget af Husrum. For saa vidt de hviler paa Jorden, bæres de vel af Grundejeren selv, men der gør sig her en Række særlige Hensyn gældende. Først og fremmest har disse Skatter en ældgammel Hævd, der gaar tilbage til en Tid, da Jorden var den eneste virkelige Indkomstkilde og Formuegenstand. Dernæst maa alene den Omstændighed, at disse Skatter er ældre end Grundloven, paa Forhaand afskære Spørgsmaalet om deres Grundlovsmæssighed, idet Grundloven stiltiende har sanktioneret dem. Endelig skal jeg endnu bemærke, at disse Skatter i hvert Fald delvis med en vis Ret kan opfattes som Udtryk for Statens ældgamle Prioritet i Landets Jord.

Tilbage har vi de direkte personlige Skatter.

Jeg skal af Pladshensyn forbigaa de mere specielle direkte Skatter — Automobilskat, Hundeskat, fremmede Landes Luksus-skatte etc. — og straks gaa over til den alt dominerende Skat paa dette Omraade, Indkomstskatten.

Da Staten ved denne Skat direkte og uden Mellemed opkræver Ydelser af Borgernes Indtægter, har den det her i sin Magt i ubegrænset Maal at variere de opkrævede Bidrag efter et hvilket som helst Hensyn. Heraf følger paa den ene Side, at Indkomstskatten til en vis Grad er den mest fuldkomne af alle Skatter, idet der i Kraft af dens Bevægelighed kan gives den mest fuldkomne Afpasning efter de skattemæssige Hensyn. Men paa den anden Side giver netop dens ubegrænsede Bevægelighed en Mulighed for Vilkaarlighed, for Misbrug i Konfiskationsøjemed, som paa Forhaand er udelukket ved de mekanisk virkende indirekte Skatter.

Det skattetekniske Hensyn, der ligger til Grund for Variationerne (Modaliteterne) i Indkomstskatten, er Hensynet til Afpasningen efter Borgernes Skatteevne.

Jeg skal nævne de vigtigste af disse Modaliteter, — altsaa ydre Uligheder i Indkomstskatten, der tjener til at opveje Uligheder i den efter Indkomsten beregnede Skatteevne.

Den første og vigtigste Modalitet er selve Progressionen, d. v. s. at Skatteprocenten stiger med Indkomsten. Betragtningen er her den, at Skatteevnen stiger mere end proportionalt med Indkomsten. Det er kun en særlig Form af dette Progressionsprincip, naar vi ser, at Udgifterne til visse særlige Formaal udelukkende lægges paa Indkomster over en vis Størrelse (Forsvarsskatten, den foreslaede Dyrtidsskat).

En anden Modalitet kan fremkomme ved Hensyntagen til personlige Forhold, der berører Skatteevnen. I den københavnske Indkomstskat kender vi kun denne Modalitet ved det i Loven fikserede Fradrag i Skatteindtægten for Børn; men paa Landet og i Købstæderne er der langt større Spillerum for den ved den Skattemyndighederne hjemlede Fradrags- og Tillægsret under Hensyn til Skatteborgerens Stilling som gift eller ugift og øvrige personlige Forhold, der har Betydning for hans Skatteevne.

Endnu en Modalitet — som forøvrigt ogsaa søges fyldestgjort ved den nysnævnte Fradrags- og Tillægsret — fremkommer ved Hensyntagen til Indkomstens forskellige Art, idet man beskatter Indtægter, hidrørende fra Kapital, højere end samme Indtægter, hidrørende fra personligt Arbejde, ud fra den Betragtning, at førstnævnte Art af Indtægter udtrykker en større Skatteevne end sidstnævnte Art.

Alle de her nævnte Modaliteter i Indkomstskatten hviler altsaa paa skattetekniske Hensyn og har faaet mer eller mindre Anerkendelse i det praktiske Liv. Anderledes vilde det derimod være, hvis man tænkte sig en Indkomstskat, der udtog et enkelt Erhverv, f. Eks. de liberale Professioner, Industrien eller endog en bestemt Industrigren, til forhøjet Skat. En saadan Modalitet i Indkomstskatten har endnu aldrig været kendt, og den vilde ganske savne Begrundelse i skattetekniske Hensyn. Det eneste tænkelige Hensyn maatte være det, at det erfaringsmæssigt havde vist sig, at det paagældende Erhverv afkastede en ekstraordinær stor Indtægt, men dette Hensyn er jo allerede fuldt ud konsumeret ved Skattens almindelige Progression, og kan derfor ikke anføres en Gang til overfor dette specielle Erhverv. Er den gældende Progression ikke kraftig nok overfor de store Indtægter i det paagældende Erhverv, maa Vejen være at forhøje den almindelige Progression for at faa de lige saa store Indtægter med fra andre Erhverv, idet ingen jo fornøftigvis kan paastaa, at Indtægten fra et Erhverv er Udtryk for større Skatteevne end samme Indtægt fra et andet Erhverv.

En saadan Særbeskatning af Indkomsten i et specielt Erhverv vilde derfor principielt være ganske at stille i Klasse med det af mig tidligere nævnte Tankeeksperiment om en Særbeskatning af alle, der bærer Navnet Petersen. Man er i begge Tilfælde udenfor de skattemæssige Hensyn og dermed inde paa den Vilkaarlighed, der skiller Skatten fra Konfiskation.

Jeg har hidtil haft normale Forhold for Øje, men skal nu gaa over til at undersøge, om de overordentlige Konjunkturforhold, som den nuværende Krigssituation har skabt, baner Vej for nye, hidtil upaaagtede skattemæssige Modaliteter i Indkomstskatten. Dette Spørgsmaal vil jeg straks besvare bekræftende. En Ekstrabeskatning af den særlige Del af Indkomsten, som skyldes Konjunkturer, altsaa en Ekstrabeskatning af Konjunkturgevinsten, er en skattemæssig fuldt begrundet Modalitet af Indkomstskatten. For det første er Konjunkturgevinsten Udtryk for en særlig Skatteevne, idet den jo fremtræder som en Ekstra-indtægt udover den almindelige. Men dernæst — og dette er det langt betydningsfuldeste Moment — har Samfundsforholdene, nationale eller internationale, en ganske særlig Andel i Skabelsen

af Konjunkturgevinsten, og Samfundet har derfor ogsaa et ganske særligt Krav paa Andel i denne. Dette sidste Moment medfører videre, at Skattesatserne overfor Konjunkturgevinsten kan gaa betydeligt højere op end de for den almindelige Indkomstskat gældende Satser.

Ekstrabeskatningen af Konjunkturgevinsten har naturligvis ganske samme principielle Berettigelse under normale Forhold som under den nuværende Krigssituation. Men under normale Forhold optræder Konjunkturgevinsten kun sporadisk, den er vanskelig at gribe og udskille fra den øvrige Indtægt, og derfor opgiver man som oftest at beskatte den. Anderledes under den almindelige og over næsten alle Landets Erhverv gaaende Konjunktur, som Krigssituationen har skabt. Her kan Konjunkturgevinsten med nogenlunde Sikkerhed udskilles som Merindtægten ud over de foregaaende Aars Gennemsnitsindtægt, vel at mærke, naar man giver Adgang til Fritagelse for Beskatning, naar det kan oplyses, at Merindtægten skyldes andre Grunde. Naar den nugældende overordentlige Indkomstskat til Fritagelse kræver, at *ingen Del* af Merindtægten maa skyldes Konjunkturerne, er dette et af de meningsløse Kompromiser, som man saa ofte møder i det praktiske Lovgivningsarbejde. Men Principet om Skattens Karakter som Beskatning af Konjunkturgevinst er dog alligevel hævdet.

I det nye Forslag til overordentlig Indkomstskat, som er forelagt Rigsdagen, er denne Adgang til Fritagelse derimod ganske strøget. Men Skatten skifter hermed Karakter og bliver fra en Konjunkturskat til en ganske almindelig Indkomstskat. Den skattemæssige Berettigelse maa herefter alene søges deri, at den blotte Merindtægt skal være Udtryk for en udover selve den samlede Indtægt gaaende Skatteevne, men dette turde være højst tvivlsomt. Jeg skal alene pege paa, at „Merindtægten“ kan være fremkommet ved ekstraordinære Tab de foregaaende Aar eller ved tidligere Kapitalanvendelse, som nu først afkaster Indtægt. Bortset derfra er Skattesatserne, der jo er afpassede som Konjunkturbeskatning, urimelig høje for en almindelig Indkomstskat og vil skabe et farligt Præcedens for de normale Satser, der fremtidig vil være at sætte for denne.

Jeg vender nu tilbage til den virkelige Konjunkturbeskatning.

Som en særlig Modalitet af Indkomstskatten er den selvfølgelig modtagelig for den samme Progression som denne, og denne Progression kan endog her gøres særlig kraftig, ligesom Skattesatserne overhovedet som Følge af Samfundsforholdenes særlige Medvirken kan gøres ekstraordinært høje.

Man kunde endog tænke sig en Konjunkturbeskatning begrænset til et bestemt Erhverv, hvis Forholdet var det, at Konjunkturerne hovedsagelig knyttede sig til dette, og kun sporadisk fremtraadte i andre Erhverv. Praktiske Grunde kunde da med fuld Føje føre til denne Begrænsning. Men naar der er Tale om en almindelig, over hele Landet sig strækkende Konjunktur, og naar man i Gerningen har anerkendt dette ved at etablere en almindelig Konjunkturbeskatning, saa kan ingen skattemæssige Hensyn anføres for at udtage et enkelt Erhverv til Ekstra-Konjunkturbeskatning.

Da Beskatningen af Konjunkturgevinsten kun er en Modalitet indenfor Indkomstskatten, kan ganske de samme Grunde mod Særbeskatning af et enkelt Erhverv anføres her som der. Paa-beraabelsen af den særlig store Konjunkturgevinst indenfor det paagældende Erhverv maa — ganske ligesom ved den almindelige Indkomstskat — tilbagevises med Henvisningen til, at dette Hensyn allerede er konsumeret ved Progressionen, og højst kan medføre en yderligere Forhøjelse af den almindelige og for alle Konjunkturgevinster gældende Progression. Anerkendelsen af Ekstrakonjunkturbeskatningen af et enkelt Erhverv medfører derfor som uundgaaelig Konsekvens Anerkendelsen af Særbeskatning af et enkelt Erhverv indenfor den almindelige Indkomstskats Rammer, et Resultat, der turde være mindre opbyggeligt. De forskellige Erhverv vilde herefter være undergivet Vilkaarligheden hos den til enhver Tid herskende Samfundsklasse, idet denne vilde have frie Hænder til at beklippe Indtægten hos en Gruppe Erhvervsdrivende, naarsomhelst man fandt den større, end man kunde unde dem den. Det er netop denne Vilkaarlighed fra Statsmagtens Side, som Grundloven tilsigter at beskytte Borgerne imod, og denne Beskyttelse naas kun, naar Grænsen for Statens Beskatningsret drages saaledes, at de Ydelser, der opkræves som Skat, ogsaa paalægges efter skattemæssige Hensyn.

Naar Konjunkturbeskatningen begrænses til et enkelt Erhverv, bliver det ikke mere nødvendigt at udregne Konjunkturgevinsten

paa Grundlag af Nettoindkomsten og udskille den som en særlig Del af denne, men Konjunkturbeskatningen vil nu kunne gennemføres paa en maaske grovere, men dog mere praktisk Maade ved at lægge den paa selve de Produktionsmidler, hvormed dette specielle Erhverv udnytter Konjunkturerne, eller paa andre mere indirekte Maader. Men Skattens Egenskab af Konjunktur- eller Særkonjunkturbeskatning berøres selvfølgelig ikke heraf. Det af Regeringen forelagte Forslag til Bidrag fra Skibsfarten lægger Afgiften paa Bruttoindtægten — en unægtelig ret grov Form for Konjunkturbeskatning —, men da Afgiften kun skal opkræves, saalænge de særlige Konjunkturer varer og tilmed tilsigter Afpasning efter disse, er det givet, at Afgiftens reelle Indhold er en Ekstrabeskatning af Konjunkturgevinsten i Skibsfarten, og som saadan maa Forslaget efter det ovenfor udviklede siges at overskride Beskatningsrettens Grænser, idet det vilkaarlig og uden skattemæssige Hensyn udtager et enkelt Erhverv til særlig Beskatning.

Forholdet er endog her særlig grelt, fordi det paagældende Erhverv, Dampskibsfarten, kun omfatter et ganske ringe Antal Udøvere. Dampskibsfarten drives jo næsten udelukkende af Aktieselskaber, og disse saakaldte juridiske Personer er fra et retsligt Standpunkt ganske at betragte som de enkelte fysiske Personer. Der findes i København for Øjeblikket i alt 56 Skibsaktieselskaber, og da København er Hovedsædet for Landets Dampskibsfart, regner man næppe meget fejl, naar man anslaaer Antallet af Dampskibsselskaber for hele Landet til omkring 100. Det er altsaa en saa ringe Kreds som ca. 100 Skatteborgere, der her udtages til Særbeskatning.

Om en Ydelse, der afkræves en vis Kreds af Borgere, hviler paa skattemæssige Hensyn eller ikke, kan naturligvis til syvende og sidst diskuteres, men ved Regeringens Bidragsforslag stiller denne Side af Sagen sig klar og utvivlsom, idet Forslaget efter sin Form og efter sin Motivering slet ikke prætenderer at være Skat, og slet ikke prætenderer at hvile paa skattemæssige Hensyn.

Men det maa da siges, at naar der afkræves Borgerne Ydelser, og naar disse Ydelser end ikke prætenderer at være Skat, saa maa der overfor Grl.s § 82 paavises en bestemt og klar

anden Hjemmel herfor, idet de paalagte Ydelser ellers ikke kan undgaa Karakteren af Konfiskation.

En saadan Hjemmel søger Regeringsforslaget nu ved at begrundes Skibsfartsbidraget som et Led i Maksimalprispolitikken; Bidraget er et Æquivalent for Maksimalpris paa Fragt.

Jeg skal søge at udforme Tanken nærmere.

Samfundsmæssige Hensyn har ført til at fastsætte Maksimalpriser for enkelte Varer; samme samfundsmæssige Hensyn kunde gøre det ønskeligt ogsaa at sætte Maksimalpris paa Fragterne, som netop er en af de væsentligste prisfordyrende Faktorer. Da dette imidlertid er umuligt paa Grund af Fragternes internationale Karakter, søger man at opnaa samme Resultat ved at paalægge Skibsfarten en Pengeydelse. Staten opnaar herved det samme, idet disse Penge kan benyttes til at nedsætte Prisen paa de Varer (Majs, Kul), som fordyres ved de høje Fragter. For Rederne bliver det ogsaa samme Resultat, idet den afkrævede Pengeydelse æquivalerer den økonomiske Byrde ved den Maksimalfragt, som Staten i og for sig havde haft Ret til at fastsætte.

Der foreligger altsaa en Konvertering af en Maksimalpris til en Pengeydelse; og den Slutning, man drager, er den: Naar Staten har Ret til at fastsætte en Maksimalpris, maa den ogsaa have Ret til — naar Maksimalprisen ikke lader sig gennemføre — at kræve en Pengeydelse som Æquivalent derfor.

Denne Slutning kan i og for sig være rimelig og fornuftig nok, men der er det ret afgørende i Vejen med den, at den støder an mod en positiv Lovbestemmelse, nemlig Grls. § 82. Slutningen gaar jo ud paa at omsætte en *Begrænsning* af Ejendomsretten til en *Afstaelse* af Ejendom, og da Grls. § 82 netop giver Borgerne en særlig Beskyttelse mod *Afstaelse* af Ejendom, bliver Slutningsrækken herved kategorisk afskaaret. Og dette Grundlovens Standpunkt er ej heller uden Fornuft og Rimelighed. Konsekvenserne af at tillade den omhandlede Slutning vilde nemlig være ret farlige og vidtrækkende. Da Staten jo — uanset Grl. § 82 — har frie Hænder til at paalægge Begrænsninger paa den frie Raadighed over en hvilken som helst Art Ejendomsgenstande, vilde den under den blotte Henviisning hertil — hvis nævnte Slutning opretholdes — kunne afkræve en

hvilken som helst Kategori af Ejere Pengeydelse udenfor alle skattemæssige Hensyn.

Berettigelsen af at fastsætte Maksimalpriser bestrides altsaa ingenlunde. Maksimalprisen rammer vel en ret vilkaarlig Kreds af Personer, og den rammer dem tilmed paa en overordentlig følelig Maade, men trods alt strider Fastsættelsen af Maksimalpris ikke mod Grl. § 82. Staten regulerer jo i Virkeligheden kun Forholdet mellem Producent og Konsument; den tilegner sig ikke selv noget, og den tvinger ikke Borgeren til at afstaa noget, idet det staar ham frit for at beholde sin Vare. Dette er maaske en ringe Trøst for ham, men det er dog et Moment af afgørende juridisk Betydning; thi det er netop det, der gør, at Maksimalprisen ikke rammes af Grl. § 82.

Da saaledes Berettigelsen af Maksimalprisen netop hænger i det, at der ikke foreligger nogen Afstaaelse af Ejendom, er det klart, at en Slutning, der gaar ud paa at sætte en Pengeydelse, altsaa netop Afstaaelse af Ejendom, som Æquivalent for Maksimalprisen, skriger mod Himlen fra et juridisk Synspunkt.

Jeg skal endnu, som et forøvrigt ret oplysende Kuriosum, anføre, hvorledes en saaledes motiveret Pengeydelse fra Skibsfarten vilde virke tilbage paa Landbruget. Den Skibsfarten paa lagte Ydelse gaar jo efter sin Begrundelse ud paa at opkræve Differencen mellem en tænkt Maksimalfragt og Markedsfragten, hvilket er Udtryk for, at Staten tilegner sig Fragten til Maksimalpris uden nogen Vurderingskommissions Mellekomst. Den logiske Konsekvens heraf vil for Landbruget blive, at Staten ogsaa her uden Vurderingskommission vilde kunne dekretere Ekspropriation til Maksimalpris — et Resultat, der vilde være et Slag i Ansigtet paa Grl. § 82, som jo vilde blive ganske illusorisk, naar Staten saaledes selv kunde fastsætte den Pris, til hvilken den vilde ekspropriere.

Konsekvensen overfor Landbruget vilde ogsaa være en anden. Den Skibsfarten paa lagte Ydelse er jo en konverteret Maksimalpris, og dette Konverteringssystem, som benyttes overfor Skibsfarten, maatte med samme Ret kunne benyttes overfor Landbruget. Staten maatte altsaa her have Ret til, naarsomhelst den fandt Opretholdelsen af Maksimalprisen upraktisk, at afløse denne med Opkrævning af en Pengeydelse, svarende til den økonomiske Betydning af Maksimalprisen. Man vil videre ad denne

Vej komme til en Ret for Staten til paa Grundlag af en tænkt Maksimalpris at paalægge de tilfældige Indehavere eller Producenter af en enkelt Vare ubegrænsede Formueydelser uden fjerneste Karakter eller Prætension som Skat.

Den Distinktion, jeg her gør mellem en virkelig Maksimalpris og et Pengeæquivalent for en tænkt Maksimalpris, er ikke blot Teori, men har solid praktisk Grund under Fødderne. Den virkelige Maksimalpris har sin naturlige Grænse i de praktiske Forhold. Den tænkte Maksimalpris og den derpaa baserede Pengeydelse har derimod ingen anden Grænse end Bunden af de paagældende Borgeres Lommer.

Jeg har nu søgt at paavise, at Begrundelsen af Skibsfartsbidraget som et Led i Maksimalprispolitikken ikke er holdbart, direkte ved at paavise, at Slutningen fra Maksimalpris til Pengeæquivalent strander paa Grl. § 82, indirekte ved at paavise de ganske uholdbare Konsekvenser, som denne Slutning medfører. Men naar Skibsfartsydelsen ikke er eller prætenderer at være nogen Skat, og der ikke kan paavises nogen anden Begrundelse for den, saa ser jeg ikke rettere, end at den er i Strid med Bestemmelsen i Grl. § 82 om, at ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom uden mod fuldstændig Erstatning.

Jeg skal endnu gøre en afsluttende Bemærkning om den praktiske Betydning af det her rejste Spørgsmaal om Grænserne for Statens Ret til at afkræve Borgerne Formueydelser. Spørgsmaalet har — som ovenfor berørt — ikke været behandlet tidligere; det er den særlige Krigssituation, der har fremkaldt det, og man kunde derfor være tilbøjelig til at tro, at Spørgsmaalet atter, naar denne særlige Krigssituation er forbi, vil glide tilbage i sin tidligere praktiske Betydningsløshed. Jeg tror ikke, at dette er rigtigt. Der er i den aller nyeste Tid i alle Lande — ogsaa indenfor vort Samfund — sket en Forskydning af de politiske Magtforhold, idet Samfundsmagten mere og mere ubegrænset er gaaet over til de brede Befolkningsslag, de saakaldte besiddelsesløse eller mindre besiddende Klasser, og denne nye Samfundsmagt er mere suveræn og mere magtfuldkommen end nogen enevældig Konge eller noget Mindretalsstyre nogensinde har kunnet være det. Indenfor vide Kredse af denne nye Samfundsmagt stilles der som bekendt meget vidtgaaende Krav til Staten i Retning af Overtagelse af nye Opgaver, Forsørgelse

Tilskud til private Virksomhedsformer etc., som alt medfører en stadig voksende Stigning i Statsudgifterne, en Stigning, som det ud fra de Aarsager, der fremkalder den, ikke er muligt at paavise nogen Grænse for.

Staten maa lade de Krav, der saaledes rettes til den, gaa videre i Form af Optrævning af Formueydelser, der efter Forudsætningen nødvendigvis maa ramme stadig snævrere og snævrere Kredse, og hvor de skattemæssige Hensyn maa blive trængt mere og mere i Baggrunden, fordi de virker som Baand paa det stadig stigende Krav om Penge til Statskassen. Spørgsmaalet om, hvilket Værn Grundloven byder de enkelte Borgere eller de enkelte mindre Befolkningkredse overfor Statens Krav om Ydelser, vil derfor i Tidens Løb — ganske uanset Krigssituationen — fremkomme ganske af sig selv som en nødvendig Følge af Forholdenes Udvikling. Krigssituationen har vel anteciperet Spørgsmaalet, men det vedbliver at bestaa og kræver sin Løsning uafhængig af denne.

Det her fremhævede har en særlig Betydning overfor en Betragtning, som man i disse Tider ofte hører fremsat, nemlig at man under de ejendommelige og vanskelige Forhold, som Krigssituationen har skabt, ikke kan tage det saa nøje med, om en Lovparagraf gaar i Løbet, idet Opgaven først og fremmest maa være at komme igennem bedst mulig og paa den mest praktiske Maade. Denne Betragtning kan i mange Tilfælde være rigtig, men den passer ikke her. Naar man i Spørgsmaalet om Skibsfartsbidraget vil ofre den formelle Ret for det praktiske Formaal, maa man først afveje, hvad man opnaar, og hvad man ofrer. Det, man *opnaar*, er saa og saa mange Millioner til Statskassen, Millioner, som dog lige saa godt kunde være fremskaffede ved en Forhøjelse af den almindelige Konjunkturskat. Det, man *ofrer*, er ikke en tilfældig Lovparagraf, men selve den Grundlovsbestemmelse, der skulde være Borgernes Værn imod, at Staten under Presset fra Folkemajoritetens stadig stigende Krav skal dreje Skatteskruen over Gevind, til Vilkaarlighed og Konfiskation.

Man indvende ikke, at man, naar Krigssituationen er forbi, atter vil kunne genoptage Hævdelsen af Grl.s § 82. Nej, Bordet fanger — i Politik som i andet Spil. De Skatteformer, som nu dannes, vil afgive Præcedentia for kommende

Tiders Skatter, og en hensynsløs Folkemajoritet vil med historisk Hjemmel kunne udnytte dem skaanselsløst til alle Sider. Mindst af alle vil Landbruget, til hvis Benefice Skibsfartsbidraget jo nærmest søges gennemført, kunne protestere, naar en senere Folkemajoritet finder dets Indtægter for store og derfor retter Saksen imod disse.

DISKUSSION.

Professor Dr. jur. V. Bentzon udtalte bl. a. vedrørende Konunkturskatten, at det næsten var umuligt at skelne mellem, hvilken Del af Indtægten, der skyldtes Krigen, og hvilken ikke, og jo længere hen i Tiden man kom, des vanskeligere blev det. Dette var Grunden til, at den gældende Lov forlangte Skat, naar bare en enkelt Del af Indtægten skyldtes Krigen. Han var enig med Indlederen i, at Skatten var god og fornuftig. Aktieselskabsbeskatningen virkede nu haardt og urimeligt ved den voldsomme Dobbeltbeskatning.

Skibsskatten var efter Regeringens Forslag grov og ikke god. Bruttobetalingen lod sig vanskeligt vælte over. Det var heldigt, om et Forlig kunde opnaas. Men det var fuldstændig rigtigt, at Maksimalprisens Princip maatte føres over til Skibsfarten — det kunde ikke hjælpe her at tage alt for teoretisk paa Sagen. Det var glædeligt at se, at Maksimalprisen, der til at begynde med vakte saa megen Forargelse, nu accepteredes — den stred heller ikke mod Tanken i Grl. § 82.

Det kunde ikke hjælpe at lægge alt for megen Vægt paa Formaliteterne overfor de uhyre ekstraordinære Forhold, der herskede, det var jo en Art Belejringsstilstand. Det galdt om at komme igennem og holde det gaaende, og saa skulde man ikke argumentere for meget. Og man skulde være varsom med at tale om Tiden bag efter — til den Tid var Forholdene helt andre. Med den Slags Argumentation skulde man ikke lægge Hindringer i Vejen for, hvad der tiltrængtes nu.

Professor Dr. polit. Birck kritiserede Indlederens Afgrænsninger. Samfundet skabte ved sin Eksistens Muligheden for Indtægter. Hvor Samfundet er Medproducent, kan det godt forsvares, at der tages Skat. Krigskonjunkturskatten var en god Skat. Hvad Maksimalprisen angik, gjorde han opmærksom paa,

at Ejendomsretten, hvad Historien viste, havde Tendens til at udvide sig mere og mere. Indenfor Landboretten var der mange Eksempler herpaa. Ogsaa Toldbeskyttelsen udvidede Ejendomsretten. I Sverige var der paa Sukkerskatten lavet Aktieselskaber, hvor Beskyttelsen var bleven kapitaliseret til uhyre Summer, og bagefter skreg man, naar Staten vilde røre ved Beskyttelsen. Ejendomsretten var ikke en Ding an sich. Den maatte kun benyttes saaledes, at den ikke skadede Samfundets Vel. I Grl. § 82 laa kun, at den berettigede Forventning om at faa Udbytte af den Ting man ejede, ikke maatte krænkes. Og skete dette ikke, var man udenfor § 82. Ejendomsretten var tilbøjelig til at brede sig — der maatte en Klemme paa den. Maksimalprincippet var et godt og fair Princip — det var da ogsaa gennemført overalt baade af konservative og radikale Regeringer.

Hvad Skibsskatten angik, kunde man maaske sige, at Skibsfarten ved de høje Fragter tog Told af hele Befolkningen, og den maatte Regeringen kunne overtage.

Dr. jur. Axel Møller troede, at Indlederen tog for juridisk paa § 82. Der var Forskel paa ulovlige Skatter og uretfærdige Skatter. Maksimalpris var ikke i Strid med Grl. § 82, og han var ikke som Indlederen bange for de Konsekvenser, der fulgte af at overføre Princippet om Maksimalpriser til en Paalæggelse af Afgift. Der var Samfundshensyn, der førte til at anerkende saadanne Afgifter.

Indlederen havde netop udtrykkelig sagt, at han ansaa det for fornuftigt at konvertere Maksimalpriser til Afgifter — men det stred bare mod Grundloven. Det var en underlig Argumentation, at man ikke skulde tage alt for meget Hensyn til teoretiske Betragtninger. Jura var noget formelt teknisk. Hensigtsmæssighedshensyn var meget gode, men de hjælper ikke indenfor Juraen. Man kunde ikke ofre de formelle Hensyn — selv om man kunde faa 10 Millioner ind i Statskassen.

ERSTATNING FOR KONTRAKTBRUD EFTER LOV OM KØB §§ 25 OG 30.

(Foredrag af Overretssagfører Karsten Meyer den 27. Marts 1916).

Jeg skal ikke, da jeg savner den dertil fornødne Kompetence, forsøge at behandle det Emne, som jeg har den Ære at indlede en Diskussion om her i Aften, *videnskabeligt* ved en *sammenhængende* Fremstilling, der giver sig ud for at være udtømmende, men jeg skal kun gøre nogle *spredte Bemærkninger* om enkelte Spørgsmaal i Emnet, som falder den praktiserende Jurist i Øjnene. Jeg skal navnlig ikke forsøge at anvende Erstatningslærens mange *nye Teorier*, da vi jo her bevæger os paa et Omraade, hvor Vejene er afstukne ved Hjælp af Lovbestemmelser. Jeg tænker ved, hvad jeg siger, kun paa *Handelskøb*, men i det store og hele er Forskellen mellem Reglerne for dette og det almindelige Køb ikke stor.

Det Spørgsmaal, der først dukker op, er, hvorledes man er stillet over for de foreliggende *Domme*, men disse svigter en i høj Grad, hvis man forsøger at trække almindelige Linjer ud fra dem. I de fleste Tilfælde *motiverer* Dommen ikke, hvorfor den har beregnet en Erstatning til netop det Beløb i Kroner og Øre, som den er kommen til, men bruger kun nogle almindelige Vendinger. Det er imidlertid ikke saa underligt; thi ingen kan nægte, at der findes Momenter, som for enhver Dommer maa spille ind ved Erstatningsberegningen, men som han ikke efter den herskende Opfattelse kan give Udtryk ved sin Omtale af den. Jeg tænker her først og fremmest paa *Graden af Skyld* hos Retsbryderen. Hvis jeg for selv at opnaa en Avance uden

ringeste Undskyldning bryder en Kontrakt, vil det ikke kunne undgaas, at jeg ved Erstatningsberegningen behandles haardere end den, hvis Kontraktbrud subjektivt set er ganske undskyldeligt. Og det samme kommer frem, hvor der er begrundet *Tvivil*, om der foreligger et til Erstatning forpligtende Forhold eller ej, og den kloge Sagfører, der vil forsøge at kæmpe imod et Erstatningskrav, har om jeg saa maa sige sine Skyttegrave fremme i Skyldspørgsmaalet, selv om han ved, at Kampen er ret haabløs.

Man kan ikke af de trykte Referater af en Dom blot tilnærmelsesvis faa en Oversigt over de Momenter, der har spillet med ved Erstatningsberegningen, og navnlig faar man ingen Oplysning om, hvorledes Retten har *fordelt Bevisbyrden*; og som jeg senere skal komme til, ligger i dennes Fordeling netop Tyngdepunktet af Erstatningsberegningen.

Købelovens § 25 lyder saaledes:

Hæves et Køb og skal Erstatning svares i Henhold til § 23 eller § 24, bliver denne i Mangel af Bevis for, at anden Skade er lidt, at fastsætte til det Beløb, hvormed Prisen for Genstande af samme Art og Godhed, som de solgte paa Leveringstiden overstiger Købesummen. Foretager Køberen uden ugrundet Ophold Dækningskøb paa forsvarligt Sted, hvor der er Marked for Varen, ved autoriseret Mægler, der er underrettet om Købets Art, kan Sælgeren ikke rejse Indsigelse imod, at Købesummen for den saaledes indkøbte Vare betragtes som Genstandens Pris.

Købelovens § 30 indeholder som bekendt tilsvarende Bestemmelser for Køberens Erstatningspligt, hvor han misligholder sine Forpligtelser.

Den første Regel, som jeg tror, man kan opstille i Henhold til disse Bestemmelser og vor almindelige Erstatningsret, kan formuleres saaledes:

Den, der paastaar Erstatning, maa træffe alle rimelige og fornuftige Foranstaltninger for at begrænde Tabet, men Kontraktbryderen har Bevisbyrden for, at dette ikke er sket.

Det har altid været antaget, at den forurettede Part ikke uden videre kan se Ødelæggelsen vokse og rolig sidde og tænke paa, at han nu vil skrive saa meget mere paa sin Regning, ligesom den daarlige Eksaminator, der rolig lader Eksaminanden udvikle alle Konsekvenserne af sine Fejl uden at gribe ind. Begrænsningen for, hvad man er pligtig til at gøre, ligger i Reglens

Formulering, men kan naturligvis i det konkrete Tilfælde være yderst tvivlsom. Ved Behandlingen af saadanne Spørgsmaal maa man aldrig glemme, at Bevisbyrden maa paalægges den, der har brudt Kontrakten; thi Sandsynligheden taler for, at ingen vil løbe den Risiko, at der forspildes Værdier for ham, blot fordi han har den altid tvivlsomme Udsigt til at faa dem erstattet hos en anden. Dertil kommer, at man ikke maa forlange, at den, der vil have Erstatning, skal risikere for meget for at sikre sig Beviset for Tabet; thi derved kan mange Gange Tabet komme til at falde paa det urigtige Sted, fordi den forurettede intet tør risikere, da han tvivler om Modpartiets Solvens.

En anden Hovedregel kan udtrykkes saaledes:

Dækningshandel er et Bevismiddel, ingen Erstatningsbetingelse.

Der er ingen Tvivl om, at *Købelovens Slutbestemmelse* om Dækningshandel, d. v. s. Dækningskøb og Selvhjælpssalg hyppigt virker vildledende ogsaa paa Domstolene, idet det ikke altid staar Folk fuldkommen klart, at det aldrig har været Meningen at forlange, *at Parterne skulde have givet deres Tab Udtryk, om jeg saa maa sige, ved en Handel.* Man vil heller ikke kunne finde et saadant Krav udtrykt af *Sø- og Handelsretten eller Højesteret.* Det har ogsaa været særlig uheldigt, at *Mæglerinstitutionen* blev omtalt, da Mæglerforretningerne i de 10 Aar, der er gaaet siden Lovens Udstedelse, bortset fra ganske specielle Artikler, er taget overordentlig stærkt af, og det er kun yderst faa Tilfælde, hvor Bestemmelsen, der som bekendt ikke findes i den svenske Lov om Køb, nu kommer til Anvendelse. *Lægfolk* misforstaar ofte Forholdet, men den her hævdede Regel slaas saa at sige hver Dag fast i *Sø- og Handelsretten.*

Loven lægger Vægt paa det virkelige Tab og Dækningshandel betragtes kun som et Bevismiddel, der i et enkelt Tilfælde er gjort særlig fint. En Handlende maa altid formodes at have optraadt i *Handelsøjemed*, og i saa Fald er Dækningshandlen ingen Betingelse for et Tab; men selv om den forurettede aldrig behøver at foretage Dækningshandel, saa følger det netop af den Pligt til at formindske Tabet, som jeg først omtalte, at han, hvor det kan ske uden særlige Byrder, maa foretage saadanne Handler for at begrænse Tabet *eller maa finde sig i at blive behandlet*, som om han havde foretaget saadanne

Handler. Jeg kommer tilbage til dette Spørgsmaal ved Behandlingen af Spørgsmaalet om hvilken Tids Priser, der skal lægges til Grund ved en Erstatningsberegning. —

Jeg har allerede sagt, at det Moment, der efter min Mening spiller den største Rolle ved Erstatningsberegningen, er hvem af Parterne *Bevisbyrden* for et Forhold paahviler. Man kan kvæle ethvert Erstatningskrav ved at overdrive Fordringerne for Beviset for Tabet, og man kan paa den anden Side yde Bistand til Gennemførelsen af ganske opskruede Krav, hvis man lægger Bevisbyrden altfor haardt paa den anden Part. Jeg har hørt om en gammel Dommer, der aldrig kunde anvende Ordet „Erstatningskrav“ uden at sige „*opskruede Erstatningskrav*“, og det kan jo ikke nægtes, at man forstaaer, hvad der kan have ført ham til denne Talemaade. Ingen vil eller kan forstaa, at det ikke er nødvendigt og i værste Fald ganske uskadeligt at have noget at slaa af paa, og Folk har ikke rigtig Fornemmelsen af, at det er Bedrageri at møde med et opskruet Erstatningskrav. Det er utvivlsomt Domstolene, der har det største Ansvar i denne Forbindelse ved deres Tendens til uden nærmere Begrundelse at give noget mindre i Erstatning end Sagsøgeren har forlangt, saaledes at man har Fornemmelsen af, at dette kun sker, fordi de er gaaet ud fra, at Erstatningskravet har været opskruet, og saa kan det jo let forstaaes, at Folk ingen Risiko vil løbe i saa Henseende.

Sø- og Handelsretten paalægger ogsaa hyppigt Indstævnte *Sagens Omkostninger*, selv om den nedsætter Sagsøgerens Erstatningskrav, hvilket efter min Mening er ganske urigtigt, da det udtrykker, at det ikke er uberettiget at tage Munden lovlig fuld ved Formuleringen af ens Erstatningskrav. I Erstatnings-søgsmaal bør Retten netop komme den Part til Hjælp, der, hvad enten han har Ret eller Uret i Skyldspørgsmaalet, optræder loyalt ved Erstatningsberegningen, og Indstævnte, der ved urigtige Benægtelser spilder Rettens og Modpartens Tid, burde paalægges Sagens Omkostninger, selv om han frifindes, fordi Erstatningsbetingelserne mangler, ligesom den, der forlanger for meget, paa tilsvarende Maade burde straffes herfor.

Jeg tror, at man kan sige, at vore Domstole om end mindst Sø- og Handelsretten i for høj Grad betragter alle Erstatningskrav som opskruede og navnlig tager for meget Hensyn til

generelle Indsigelser fra Indstævnte paa disse Punkter. Man maa ikke glemme, at er man først klar over, at den ene Part har brudt sin Kontrakt og skal betale Erstatning, er det en Konsekvens af Retsordenens konservative Princip, at han faar den. Formodningen taler altid for, at den, der har undladt at opfylde sine Forpligtelser, har haft Fordel derved, og dette vil i Handelsforhold næsten altid sige det samme som, at Modparten har lidt Tab ved, at Kontrakten ikke blev opfyldt. Vi kender ikke til *Straf* paalagt af Loven for den, der bryder en Kontrakt, skønt det i Virkeligheden mange Gange er en moralsk lige saa dadelværdig Handling som at faa Folk til at indgaa paa en Kontrakt under urigtige Foregivender. Men vi maa da passe paa, at Stillingen ikke bliver saaledes, at Folk ræsonnerer, at de kan rolig bryde deres Kontrakter og tage Fortjenesten derved, fordi Modparten vil faa store Vanskeligheder med at bevise sit Tab. Man kan naturligvis sige, at mod sligt kan man søge Værn ved Vedtagelse af Konventionalbøder, men disse er altid odieuse.

Ved denne Bevisbyrdefordeling er der imidlertid et Moment, som sikkert spiller for ringe Rolle i dansk Proces, og det er om Sagsøgeren *lader gaa for lang Tid*, inden han rejser Sag. Naar dette sker, maa den, der har Skylden herfor, bære Tabet ved, at det nu er vanskeligere at oplyse Sagen, og den anden bør nyde godt heraf. Man kan naturligvis sige, at man derved tvinger Folk til mange Retssager, som nu forliges ved, at der gaar nogen Tid, og de oprørte Bølger lægger sig. Men det maa dog være vigtigere, at Sagerne behandles for Retten paa et Tidspunkt, hvor de endnu kan oplyses, og man slipper for noget saa uhyggeligt som Vidneforklaringer, aflagt saa længe efter det passerede, at man faar Indtrykket af, at Vidnerne kunde ernære sig som Hukommelseskunstnere. Med den samme Motivering kunde man jo forsvare vor nuværende langsomme skriftlige Procedure og navnlig vort nuværende langsomme Appelsystem.

Jeg kan maaske i denne Forbindelse nævne et Forhold, som gør Nytte ved at fremskynde Sagsanlæg, om end det i sig er uheldigt. Det er den Omstændighed, at der i Erstatningssager kun tilkendes *Renter* 5 % p. a. fra Forligsklagens Dato. Jeg forstaar ikke, hvorfor man ikke har ment at kunne give 6 %

p. a. i Analogi med Købelovens § 38 og lade Renteberegningen begynde den Dag, hvis Pristal lægges til Grund, saaledes at man forstod § 38 som Udtryk for, at der i Handelsforhold fra Forfaldsdag skulde ydes en Rente af 6 %. Udtrykkene i Loven af 6. April 1855 er ikke saa bindende, at man ikke med lidt god Vilje kunde være kommen uden om dem.

Det, man kan kræve Erstatning for, er sit *Tab* ved Modpartens Kontraktbrud, hvilket vil sige ikke alene, at man stilles, som om Kontrakten ikke var indgaaet, men at man behandles, som om den var blevet opfyldt paa kontraktmæssig Maade.

Det maa saaledes først og fremmest staa en aabent at gøre Krav paa de *Udgifter*, Kontraktbruddet direkte har forvoldt en, Overliggedagspenge, Forsikringspræmier, Afsendelsesomkostninger og andet, men det er et meget tvivlsomt Spørgsmaal, om saadanne Omkostninger ogsaa kan fordres erstattede, hvor Kontraktbruddet medfører en Fortjeneste for den forurettede. Et Eksempel vil vise, hvad der tænkes paa. En Mand har i Januar købt klausulfri Kaffe at levere nu, og han har betalt Rembours herfor. I Mellemtiden er der kommen Udførselsforbud, og Prisen er maaske sunken til det halve, og Sælgeren undlader nu at levere uden Undskyldning, skal Køberen saa kunne forlange Remboursudgifterne erstattede hos Sælgeren, skønt han vilde have tabt mere end det tidobelte Beløb, hvis Sælgeren havde leveret. Spørgsmaalet, som kaldes *compensatio lucri cum damno*, har i Teorien været uhyre omstridt, men bør vistnok besvares derhen, at der ikke er lidt noget Tab, der kan forlanges erstattet.

Det særlige ved Købelovens § 25 er dens *Bevisbyrderegler*, af hvilke jeg ikke finder Anledning til at omtale Reglerne om Dækningskøb. Af langt større Interesse er derimod den Regel, at, hvor intet andet er bevist, kan den forurettede forlange *Prisforskellen* eller det saakaldte *Normaltab*, eller som man kan udtrykke Forholdet:

Er Prisforskel sandsynliggjort, har Kontraktbryderen Bevisbyrden for, at Tab ikke er eller burde have været lidt.

Under Forhandlingerne om Købeloven rejste man fra Handelsstandens Side Krav om, at det burde være udelukket at føre Bevis for, at en Køber intet Tab havde lidt, fordi han havde købt andre Varer til Kontraktsprisen eller derunder, selv om Priserne iøvrigt var stegne, fordi det vilde være umuligt for ham

at bevise, men alligevel var i høj Grad sandsynligt, at han vilde have gjort de samme Handler, hvis Sælgeren ikke havde brudt sin Kontrakt. Lovkommissionen afviste dette Krav, idet man mente, at her forelaa Momenter, som Domstolene var i Stand til at tage i Betragtning. Interessant er det iøvrigt, at Sø- og Handelsretten for nogen Tid siden nægtede en Mand Erstatning for en misligholdt Salgskontrakt, fordi den mente, at Varer, som han havde købt andet Steds, maatte betragtes som Dækningskøb. Højesteret mente derimod ikke at kunne tilsidesætte Køberens Paastand om, at han ogsaa vilde have købt de andre Varer, selv om Sælgeren havde leveret kontraktmæssigt.

Det er ikke nemt at sige noget almindeligt om, *hvorledes Priser skal sandsynliggøres*. Det er almindeligt at sende en Rundskrivelse til en Række Firmaer i Branchen, og i hvert Tilfælde ikke ualmindeligt ved Forelæggelsen for Retten at gøre et skønsomt Udvalg blandt Svarene, hvorfor det altid er tilraadeligt, naar ens Modpart fremlægger saadanne Skrivelser, at spørge ham, om han nu ogsaa fremlægger alle de Svar, han har faaet. Divergerer Svarene, kræves der Branchekendskab for at kunne veje Svarene i Stedet for at tælle dem.

I Øjeblikket er det naturligvis særlig vanskeligt at skaffe paa-lidelige Oplysninger om Priser, navnlig da Prisen paa en Vare, paa hvilken der ikke er Udførselsforbud, vil være afhængig af, om Køberen skal overholde en Klausul eller ikke. Grosserer-societetets Komite maa for Tiden Gang paa Gang nægte at svare paa Forespørgsler om Priser, fordi Handelen er ganske uregelmæssig.

I gamle Dage var det Hovedreglen i dansk Ret, at Erstatningsberegninger foretoges af dertil af Retten udmeldte Mænd, der afgav et *Skøn*, efter at det ved Dom var afgjort, at der forelaa en Erstatningspligt, men denne Praksis er nu fuldstændig forladt, og f. Eks. Sø- og Handelsretten her kender ikke til at henvise Erstatningsberegningen til *Skøn*, der skal afsiges efter Dommen. I Norge er Forholdet derimod ganske omvendt, og man anvender der stadig dette Institut. Det er let forstaaelig, hvorfor Domstolene er komne bort fra det, for det første holder de nok af at kunne lade de ret uvedkommende Momenter, som jeg begyndte med at tale om i Aften, spille ind med Erstatningsberegningen, og for det andet er det umuligt at vide, om

ikke de udmeldte Mænd ganske vil misforstaa Situationen og tage ret irrelevante Momenter i Betragtning.

Da man saaledes ikke faar et Skøn efter Dommen, vil det i mange Tilfælde være praktisk at lade et Skøn optage under Retssagens Gang, og dette maa selvfølgelig altid staa en aabent, og selv om Domstolene formelt staa ret frit over for Skønnet, vil det i Almindelighed afskære videre Diskussion om Erstatningsberegning. Sø- og Handelsretten er ikke altid lige begejstret over Optagelsen af saadanne Skøn om Priser, idet Magten derved for en Del tages ud af Medlemmernes Hænder, og disse jo ogsaa kan have en vis Søgkundskab¹). Men herpaa kan jo den procederende Sagfører aldrig regne, da han ikke i Forvejen kender Rettens Sammensætning den Dag, da Proceduren skal finde Sted. Man maa ogsaa erindre, at ellers vanskeliggøres Appelrettens Stilling.

Ved Erstatningsberegning volder Spørgsmaalet om, *hvilken Tids Priser* der skal lægges til Grund, megen Tvivl. Loven nævner Leveringstidens, men dette maa ikke forstaas for bogstaveligt.

Uden for falder i hvert Tilfælde de Forhold, der kaldes *anticiperet mora*, d. v. s. hvor der er en forholdsvis længere Tid mellem Kontraktbruddet og Leveringstiden. Her spiller den nævnte Regel om Pligten til at søge at begrænse Modpartens Tab ind.

Man ser klart, hvorledes Forholdet ligger, naar man betragter det Tilfælde, at en Sælger nægter at opfylde en Kontrakt om *sukcessiv Levering*. Jeg skal citere et *Grosserersocietets Responsum*, som lyder saaledes: „I et Tilfælde, hvor et Kornfirma ved sin Betalingsstandsning i Marts havde Kontrakter løbende om maanedlige Leveringer paa Sælgers Anfordring indtil December s. A., responderedes det, at i analoge Tilfælde er det Kutyme, at Sælgere (respektive Købere) har Valget imellem enten straks efter Meddelelsen om Betalingsstandsningen at foretage Dækningssalg (resp. -køb) paa Kontraktens Betingelser eller at fordre Regulering paa Grundlag af den paa behørig Maade konstaterede Værdi, som den omkontraherede Vare havde paa Meddelelsesdagen pr. de i Kontrakten stipulerede Leveringstider.

¹) Paa dette Punkt har Retten nu noget ændret Praxis. (Senere Anmærkning af Foredragsholderen).

En *Sø- og Handelsretsdom* af ifjor udtalte, at ved Beregningen af Erstatning for en den 5. August 1914 stedfunden uberettiget Ophævelse af en Kontrakt om et Slagteris Aarsproduktion for 1914, maa Inddækningspriserne ved Kontraktens Ophævelse og ikke Priserne pr. 1. September, 1. Oktober, 1. November, 1. December 1914 og 1. Januar 1915 lægges til Grund, idet Dommen udtaler: „En saadan Beregning kan ikke anses nødvendiggjort ved Reglen i Købelovens § 25, der ved at henvise til Prisdifferencen paa Leveringstiden maa antages at have for Øje det sædvanlige Tilfælde, at et Køb hæves, efter at Leveringstiden er kommen“.

Disse tvende Afgørelser synes indbyrdes modstridende, men de kan meget godt forliges, thi i *Sø- og Handelsretssagen*, som jeg havde den Ære paa dette Punkt at tabe, var der det særlige, at *den forurettede oprindelig havde forlangt Erstatning* efter Priserne paa Kontraktbrudets Tid, men inden han skred til Sagsanlæg, var Priserne stegne saa stærkt, at han forsøgte at gøre den anden Beregningsmaade gældende. Men det kan man ikke, og Dommen burde have omtalt dette Moment, thi her var det springende Punkt. Vil man forlange senere *Prisstigninger* lagt til Grund, maa man gaa frem i Analogi med Købelovens § 26, som udtrykkelig stiller Betingelser for, at man kan fastholde Kravet paa Naturalopfyldelsen, og man maa give Meddelelse om sit Standpunkt, ellers spekulerer man jo paa den andens Bekostning. Man kan i Domme finde Udtryk som „burde have foretaget Dækningskøb paa et tidligere Tidspunkt“. Derved har man imidlertid kun villet give Udtryk for den Omstændighed, at der kan opstilles det Krav til den, der vilde forlange Erstatning, at han straks angiver det Standpunkt han vil indtage for Modpartiet. Ellers maa han behandles, som om han havde foretaget Dækningskøb straks, saa snart dette var muligt.

Købelovens Udtalelse om Leveringstidens Pris maa forstaaes, som *Sø- og Handelsretten* gjorde i det nævnte Tilfælde, saaledes at Prisstigninger efter Kontraktsbrudet er ligegyldige, naar Leveringskravet i Overensstemmelse med § 26 ikke er fastholdt, men en eventuel Prisberegning maa naturligvis ske efter, hvad det paa Kontraktsbrudets Tid vilde koste at skaffe sig Levering paa Kontraktens Tider.

Hvad *Prisfald* efter Kontraktsbrudet angaar, da maa et saa-

dant være Køberen uvedkommende, med mindre han netop fastholder Kravet om Naturalopfyldelse.

Hvis der har fundet *Prissvingninger* Sted, og man ønsker et særligt Tidspunkt lagt til Grund, maa man i Overensstemmelse med det nys udviklede bevis, at det med Rette har været afgørende for ens Tab.

Jeg har i det foregaaende særlig talt om *Købelovens § 25 og Salg*, men ganske lignende Bemærkninger kunde gøres om *Købelovens § 30 og Køb*.

Den, der er bleven forurettet ved et Kontraktsbrud, er imidlertid langt fra altid tjent med Erstatning for Prisforskellen eller Normaltabet. I mange Tilfælde vil det være nødvendigt for ham at have Adgang til at forlange *sin tabte Avance* erstattet, og man kan opstille den Regel:

Hvor et Avancetab er bevist, maa Kontraktsbryderen bevise, at det burde være undgaaet. Kravet paa Avance er Kravet paa Opfyldelsesinteressen, og det principale Krav, som tilkommer den forurettede, og Købelovens Mening med at betone Prisforskellen har kun været at lette ham Bevisbyrden, hvor han ønskede at nøjes med en konstateret Prisforskel. Naar en Købmand har afsluttet en Handel, vil han normalt, selv om Varen slet ikke er steget i Pris, paa Handelen have en Fortjeneste, som tilkommer ham som den, der har udført Arbejdet med at sætte sin Køber i Forbindelse med sin Sælger, og hvis man ikke hjemler ham fuld Ret til at forlange Erstatning efter sin Kontrakt med den anden Part, hvor han beviser denne Kontrakt, paalægger man ham i Virkeligheden at gøre sit halve Arbejde om igen. Man maa ikke glemme, at en Købmandsforretning ikke er en Aviskiosk, der henter sine Aviser paa Bladenes Ekspeditioner, hvor de alle fra hvert Sted er ens, og som leverer tilbage hvad den ikke faar Brug for, men at Købmandens Arbejde bestaar i at formidle Varen mellem den, der vil af med den og den, der vil have den. Det følger af det, jeg har sagt om den forurettedes Pligt til at træffe alle rimelige og fornuftige Foranstaltninger for at begrænse Tabet, at der i mange Tilfælde ikke bliver stor Forskel mellem Prisforskel og Avancetab, da vedkommende maa finde sig i at blive behandlet, som om han havde foretaget Dækningskøb, men det har dog forskellige vig-

tige Følger, at man principielt anerkender Retten til Erstatning for tabt Avance.

For det første maa det siges, at det vil være tilstrækkeligt for den, der forlanger Erstatning, at han fører et efter de almindelige Regler fyldestgørende Bevis for, at henholdsvis hans Salgs- eller Købskontrakt hjemlede ham den forlangte Avance, *saa paahviler det Kontraktbryderen at bevise, at Dækningshandel burde og kunde være foretaget, og til hvilke Priser dette kunde være sket.* Anerkendelsen af denne Regel og Domstolens fulde Benyttelse af den vilde regulere Forholdet mellem Kontraktbryderen og den forurettede, saaledes at mange Kontraktbrud derved vilde undgaas.

Og endvidere — og dette er maaske det vigtigste, om end den nysnævnte Regel saamænd er vigtig nok — thi det gør den nævnte Bevisbyrde særlig vanskelig, *den Forurettedes individuelle Forhold maa tages med i Betragtning.* Jeg skal tage et dagligdags Eksempel: Køberen har aabnet en Rembours for sin Sælger, der har Lov til at anvise denne Rembours videre, og som selv ganske savner Mulighed for at skaffe sig Kredit eller stille Rembours og kun kan indkøbe ved Hjælp af den Rembours, der er stillet til hans Disposition, og hvis den trækkes tilbage af den Køber, der har stillet den, er det ham ganske umuligt at skaffe Varen frem, og selv om Prisen saa er steget saaledes, at han efter Kontraktbrudet kunde sælge fordelagtigere end Kontrakten lød paa, kan han alligevel fordre Erstatning for sin tabte Avance. Vi rokker ikke her ved Sætningen om en Persons Ansvar for Tab opstaaet ved hans egne økonomiske Forhold, thi den gælder netop ikke, hvor disse var Genstanden for Kontrakten, og hvor denne delvis drejer sig om økonomisk Hjælp, hvad der er Tilfældet, hvor man har Adgang til at føre en Rembours videre frem.

Lignende Betragtninger gør sig gældende, hvor man gør Fordring paa Erstatning for *Næringstab*, hvor Beviset jo altid er vanskeligt at føre, men dette Tab saa vel som ethvert andet Tab, som virkelig er en Følge af Kontraktbruddet, bør erstattes, og Købelovens Ord: „I Mangel af Bevis for at anden Skade er lidt“ viser, at Erstatningsreglen ikke er Normaltabet.

Herimod kan man ikke anføre *en Højesteretsdom*, der nægtede Køberen af et Parti Klipfisk, som udeblev, Erstatning for

Udredelsen af en Konventionalbod, som han paastod at have paataget sig over for sine Købere, thi dels er man ikke klar over, om der forelaa ganske fyldestgørende Bevis for Bodens Eksistens, og dels maatte det siges at være ganske usædvanlig at indgaa paa Konventionalbod ved Handel om en saadan generisk bestemt Markedsvare som Klipfisk, der altid svinger i Prisen. Her kommer den almindelige Regel ind, om at man ikke staar til Ansvar for det uforudseelige. Hvad dette er, er et statistisk Spørgsmaal, som der ikke her er Anledning til at komme ind paa. Ved Konventionalbøder kan man jo altid sige, at saa burde man selv have betinget sig saadanne.

Det har først og fremmest været min Mening med de Bemærkninger, jeg har tilladt mig at gøre, at betone, *at man maa hjælpe den, der er bleven forurettet ved Kontraktsbrud, til at komme til sin fulde Ret*, og jeg tror, naar man behandler enhver Erstatningsberegning ved Kontraktsbrud med dette for Øje, vil man *undgaa mange Kontraktsbrud*, og om det formaalstjenlige heri kan der jo kun være en Mening.

FORMUEFORHOLDET IMELLEM ÆGTEFÆLLER. (TEMA FOR DEN SKANDINAVISKE FAMILIERETSKOMMISSION).

(Foredrag af Professor, Dr. jur. V. Bentzon d. 25. April 1916).

Som det vistnok er Dem bekendt, blev de skandinaviske Familieretskommissioner nedsatte i 1910, efter at der i Efteraaret 1909 havde været holdt en Præliminærkonference i Stockholm, der tilraadede dette Arbejdes Paabegyndelse — ved Siden af en Fortsættelse af Obligationsretskommissionernes Arbejde. Familieretskommissionen skulde for det første udarbejde Lovforslag om Ægteskabs Stiftelse og Opløsning. Dette skete i 1910—13. Vort Udkast har til Efteraaret været Regeringen i Hænde i 3 Aar. I Norge er det ej heller blevet til Lov. I Sverige vedtoges det af Rigsdagen i Foraaret 1915 og blev — væsentlig uændret — til Lov d. 12. Nov. 1915. I 1910—12 arbejdede Kommissionen tillige paa Love om Myndighedsalder og Umyndighedens Retsvirkninger. Og Kommissionen skal i en nærmere Fremtid søge at føre sine Arbejder paa dette sidste Omraade til en Afslutning, maaske udvidet til det vanskelige Omraade: Sindsygdommenes civilretlige Virkninger.

Men forinden skal dog Forslag om Formueforholdet mellem Ægtefæller søges udarbejdede. Der har fra 1914 til Dato været arbejdet indgaaende med denne Opgave, uden at dog Løsningen er saa meget nærstaaende. Vanskelighederne er overmaade store, dels fordi Emnet for hvert enkelt Land i sig selv er saa vanskeligt, dels fordi der i de tre Lande, særlig Sverige i Sam-

menligning med Norge — Danmark, er saa store Forskelligheder i den rettlige Ordning baade paa Familierettens og den almindelige Formuerets Omraade.

Disse Vanskeligheder for at enes om det nye og fælles, man vil foreslaa, nøder hvert Lands Kommission til nøje at overveje, hvorledes Stillingen virkelig er i vedkommende Land. Man maa revidere sine rettlige Begreber for at besinde sig paa, hvor langt de praktisk bærer, hvorvidt de kan fyldestgøre de nye Krav, som Tiden stiller.

Jeg vil i det følgende give Dem lidt Historie, dels fra vor skandinaviske Ret, dels fra selve Udviklingen her i Evropa af Reglerne om Formueforholdet mellem Ægtefællerne. Endvidere vil jeg berøre den Opgave, som Familieretskommissionen her fik at løse: nogle af dens Forudsætninger og Løsningsmuligheder. Og endelig vil jeg drage visse Konklusioner. Disse sidste angaar dog mindre, hvilken eller hvilke Løsninger jeg personlig hælder til. Jeg vil ikke gerne ved en offentlig Udtalelse binde min Stilling i Kommissionerne; ja jeg kunde i Virkeligheden endnu ikke sige, hvilken Løsning af alle Hovedspørgsmaalene jeg anser for den bedste. Her afhænger saa meget af, hvorledes Kommissionernes øvrige Medlemmer stiller sig ved de kommende Forhandlinger, hvor endnu de fleste vigtige Afgørelser staar svævende.

Mine Konklusioner er af en mere *formel* Art. Jeg ønsker at omtale noget nærmere de rettlige Begreber, hvormed man arbejder i Familieformueretten, særlig Begreberne Formuefællesskab, Særeje, Sær- eller Samraaden. Jeg vil berøre deres Forhold til vor almindelige Formuerets Begreber om Ejendom, Sameje, Kompetence (og Myndighed), Raaden i Fællesskab etc. Og jeg vil fremhæve, hvorledes de praktiske Formaal, som de skandinaviske Kommissioner allerede i Hovedtræk er enige om at efterstræbe (et Fællesskab overfor Formuens Skifte, men en ligelig og delt Raaden), kan naas tilnærmelsesvis maaske lige godt ad to Veje, gennem to rettlige Konstruktioner af Retsforholdene. Den ene holder sig nærmere ved det nedarvede Begreb om Formuefællesskab og Raadighed over Dele heraf, og ved det hidtil benyttede Begreb om Særeje skabt ved Ægtepagt (eller Trediemands Viljeserklæring); medens den anden forlader de nedarvede Begreber. Denne sidste Løsning opererer med et

legalt Særeje, idet det helt opgiver Formuefællesskabet og de særlige Ordninger af Raadigheden; men den beholder dog *den* væsentligste Side af Formuefællesskabets Retsvirkninger: ved Skiftet — i hvert Fald efter en Ægtefælles Død — deles Formuen lige, hvor ikke andet er bestemt ved Ægtepagt eller Tredjemands Viljeserklæring.

Denne sidste Løsning har min personlige Sympathi.

Det kan ikke nytte at ville skjule for en Forsamling af Jurister, der aldeles overvejende er Mænd: Tidens Krav er i det allervæsentligste udtrykt i Kvindesagsbevægelsens Hovedkrav om Lighed i Retsstilling for Mand og Hustru.

Dette er naturligvis kommet frem i Udtalelser fra vore Kvindeforeningers Side. Det har særlig lagt sig for Dagen i et Udkast, som Dansk Kvindesamfund d. ²⁵/₆ 1908 indleverede til Justitsministeriet; dette findes i „Kvinden og Samfundet“ for 30. Juni 1908 og er udarbejdet af et Udvalg, hvori af Mænd sad Folkethingsmand Jensen Sønderup og Prof. Munch-Petersen. Det rummer i sine 10 §§ (9 om Formueforholdet, 1 om Forældremagten) et indgaaende og meget velgennemtænkt Forslag til en fuld Ligestillethed gennem Fælleseje med *lige* Raadighed, dels Særtraaden, dels Raaden for dem begge hver især, dels Samtraaden (§ 2), samt vidtstrakt indbyrdes Bidragspligt og Regler om Fællesboets Hæften for Ægtefællernes Retshandler af Typen 5—1—13 og for deres Delikter.

Lighedskravet har i hvert Lands Kommission en særlig Repræsentant i den Kvinde, som for hvert Land er blevet Kommissionsmedlem. Men hvor værdifuld, ja uundværlig, disse Kvinders Medvirkning end er: paa det foreliggende Punkt, at Lighed skal gennemføres, behøver de ikke at fremhæves; thi Kommissionens samtlige Medlemmer er i Princippet og i Enkelt-heder næsten fuldstændig enige herom. Tvivlen angaar, hvorledes dette nærmere skal gennemføres; hvorledes formel Lighed kan rumme real Retfærdighed overfor det særegne i Hustruens personlige og sociale Stilling.

Lighedskravet kan nu forenes med en Fastholden af Formuefælliget som førende til lige Ejendomsandel i hele Formuen, hvor den legale Ordning ikke er fraveget ved særlig Viljeserklæring, og saaledes til Lighedeling ved alt Skifte, være sig

efter Død, Skilsmisse, Separation eller ved Bosondring under Ægteskabets Fortsættelse. Lighedskravet hindrer ej heller, at der, som hidtil, aabnes Adgang til at skabe et Særeje ved Viljeserklæring. Men Lighedskravet kan ogsaa forliges med et legalt Særeje, som udelukker hin Lighedeling ved Skifte, vel at mærke, *hvis* der skabes Udveje til i tilstrækkeligt Omfang at honorere det særlige Arbejde for Hjemmet som en Ægtefælle (praktisk taget altid en Hustru) udfører, saaledes at den ikke gennem sit Arbejde faar særlig Fortjeneste udefra, særlige Midler at raade over. Lighedskravet staar neutralt overfor Spørgsmaalet om, hvorvidt den Del af et Fælleseje, som den ene raader over, nogensinde skal svare for en Gæld, den anden har stiftet (5—1—13) eller for et Erstatningsansvar, den har paadraget sig (L. $\frac{7}{4}$ 99, § 13, 2° og § 16). Derimod *strider* det imod Ligheden, at der, til Trods for Hustruens almindelige Myndighed, fastholdes en Myndighedsbegrænsning som den i Lov 99 § 15 om Kautions for Manden eller i § 21, 1. Stk. om hendes ved Ægtepagt vedtagne Umyndighed til paa egen Haand at raade over sit eget Særeje. Og hertil kommer den væsentligste Mangel i det bestaaende. Paa et Hovedpunkt synes alle at maatte kræve den principielle Lighed *indført*. Vi kan aldeles ikke beholde den svenske Regel om, at Manden raader over Hustruens legale Særeje (f. Eks. Ejendomme), eller den fælles nordiske Regel, at Manden raader over hele Fællesboet minus Hustruens Selverhverv (L. 99 § 11 jfr. § 27).

Det er da det centrale Problem: hvorledes faar vi en tilfredsstillende Ordning af *Raadigheden*, c : Retten til at overdrage Formuen og til at kontrahere Gæld, som kan søges fyldestgjort deri?

Her kan man gaa forskellige Veje; man kan 1) gennemføre fuldtud, at *hver raader for sit*; man kan 2) anordne en Samraaden, ligesom hvor der er Samejere, uden at man har Interessenskabets Signaturregler, og man kan 3) have dette sidste Princip: enhver af dem raader over fælles Ejendom; jfr. Udkast af 1908 § 2, hvor alle disse tre Systemer kombineres, særlig saaledes, at den ensidige Regel i L. 99 § 11 om Gaver og Disposition over fremmed Ejendom og Værdipapirer gøres gensidig. Man *kan* paa forskellige Maader kombinere disse Systemer; *men* man krænker Ligheden ved at give den ene Raadig-

heden fremfor den anden. Og desuden, selv om fuld og lige Særraaden er indført, naar man ikke derved *faktisk* Ligestilling, saalænge som hidtil Mandens Erhverv giver ham et faktisk langt større gennemsnitligt Raadighedsomraade end Hustruens, bl. a. fordi hun saa ofte arbejder i Hjemmet uden Produktionserhverv udadtil.

Jeg kan ikke gaa nærmere ind paa disse særegne Kvindekrav: Løn for sit Arbejde, Andel i Opsparinger, selv om det, Manden udadtil har indtjent, udgør, hvad der er opsparet. Jeg skal kun fremhæve: Det er vanskeligt, saare vanskeligt at finde en brugbar retlig Løsning:

a) Skal Hustruens Arbejde vurderes in concreto, og hun have Løn (som et Tyende!)?

b) Skal hun have særligt Bidrag til sine personlige Udgifter (ved Siden af Husholdningspenge)?

c) Skal hun, enten hun arbejder eller driver, have 5, 10, 50 % af Indtægterne overførte til sin Raadighed?

d) Til hvilken Grad skal det, som Manden saaledes, frivillig eller tvungent, har overført til hendes Raadighed, være unddraget hans Kreditorers Forfølgning?

Derimod skal det almindeligere Spørgsmaal prøves: hvorvidt forliges det nedarvede Formuefællesskabsbegreb med en principielt lige udelt Raaden? Kan man sige: hver Ægtefælle raader over, hvad den ejede ved Vielsen eller senere paa en hvilken-somhelst Maade har erhvervet, men alt hvad nogen af dem saaledes erhverver, gaar dog ind i Formuefælliget: *skal* deles lige ved alt Skifte og *kan* maaske i et eller andet Omfang retfærdigt tages af den ene Ægtefælles Kreditorer, uagtet vedkommende Del hører til, hvad netop den anden Ægtefælle raader over.

Den historiske Udviklingslinje i Danmark, delvis ogsaa, hvad der i de senere Tider er sket ude i Evropa, kan maaske kaste noget Lys over dette Problem. Saasnaert man i tidlig Historie vinder ud over det formentlig oprindelige Forhold, at Kvinden intet ejer (men selv ejes) og intet kan arve, frem til at hun, netop navnlig ved Arv, kan indføre Formue i Ægteskabet, opstaar den ældste hos os historisk kendte Form for Formueforhold mellem Ægtefæller: *Særejet*. Dette betyder, at hver Ægtefælles *Slægt* igennem Arven (den legale, thi Testament kendtes

oprindelig ikke), saa vidt muligt faar sin Formue, navnlig fast Ejendom tilbage. Da Kvinden var umyndig, og Manden var hendes Værge (havde hende i sin Haand, *Mund*, Roden i myndig og Formynder), opstod der den Gang intet Problem om delt Raaden eller Samraaden. Manden raadede over det hele, (Gütereinheit, ikke Gütergemeinschaft eller Gütertrennung), dog over Kvindens Særeje snarere som en Formynder end som en Ejer.

Den Udvikling, som D. L. afsluttede, og hvorved efterhaanden fuldt Fællesskab indførtes, betegner en Tilbagetrængen af Hensynet til Slægten (hans saavel som hendes), saaledes at Ægtefællen ved alt Skifte nu faar sin Halvdel, og dette var, overalt hvor Formuen helt eller væsentlig var opsparet under Ægteskabet, netop en stor Fordel for Hustruen. Men det formindskede ikke Mandens frie Raadighed inter vivos, det udvidede den snarere, idet han over hele Fællesejet fik en Ejers Raadighed, og kun hvor der ved Ægtepagt eller Mandens Viljeserklæring var skabt et Særeje for Konen, beklædte han i sin Raaden vedblivende nærmest en Formynders eller maaske snarere en Usufruktuars Stilling.

Igennem Udviklingen af Institutet uskiftet Bo med Livsarvinger, og igennem den omfattende Brug af det normale gensidige Testamente mellem Ægtefæller, blev Ægtefællens Nyden af hele Formuen for sin Livstid den altovervejende Hovedregel. Stadig var der intet Problem om Raadigheden; thi Manden raadede. Praktisk taget har det været saaledes i hele Evropa i denne Periode, m. H. t. Raadigheden, men ikke til Delingsforholdet. Dog har man i første Henseende mere end hos os betonet Mandens Pligt til at fungere som en Formynder, idet man har bevaret et Særeje for Ægtefællerne, i Sverige over den Jord, der indførtes ved Vielsen eller senere ved Arv (indtil 1898 kun Jord paa Landet, ved en ny Lov ogsaa Jord i Byerne). I Tyskland, Schweiz og hyppig efter Ægtepagt i Frankrig var alt, hvad Hustruen indførte, hendes Særeje, og alt hvad Manden indførte og tjente hans Særeje, idet han raadede som en Formynder over hendes Part. Saaledes er Forholdene der den Dag i Dag, endog i Tyskland ved 1913 gennemført som den legale Ordning for hele Riget, medens den tidligere ikke galdt for visse Dele deraf. Saaledes eksisterede

der intet Raadighedsproblem, hverken efter vort nordiske eller det legale franske Formuefællesskab, eller efter de fremmede delvise eller fuldstændige Særejeordninger. Forskellen faldt paa Forholdet ved Ægteskabets Ophør, hvor vor Ordning gav Hustruen sin Halvdel ogsaa af Opsparingerne under Ægteskabet, selv om de skrev sig fra Mandens Arbejdsindtægter. Og her er kun vor Ordning den gennemsnitlig retfærdige. Thi i det store Flertal af Ægteskaber, hvor Formuen er opsparet Arbejdsfortjeneste, eller dog Overskud af Indtægt i det hele, bør Hustruen have sin Del — altsaa gennemsnitlig netop Formuefællesskabets Halvdel — fordi hun arbejder lige saa vel som Manden, og ved sin Bestyrelse af Husholdningen endda ofte er den vigtigste Faktor for Opsparingen. Men et Raadighedsproblem opstod i sidste Halvdel af 19. Aarhundrede. Dets Opstilling og Løsning forberedtes gennem Kvindens almindelige Frigørelse. Naar den ugifte Kvinde (ligesom fra gammel Tid Enken) blev myndig og kunde optræde selvstændigt paa Arbejdsmarkedet, maatte det tilsvarende Krav melde sig hos den gifte Kvinde. Det kom dog ikke først op — eller søgtes dog ikke først imødekommet — ved at hun blev fuldmyndig ligesom ugift Kvinde. Tiden var heller ikke moden til at berøve Manden Raadigheden over, hvad Kvinden ejede ved Vielsen eller senere erhvervede ved Arv eller Gave. Men det kom som et praktisk Krav paa Raadighed over Selverhverv, særlig for Hustruene i de bredere og arbejdende Lag, hvor ogsaa hun „gik paa Arbejde“, og for det Mindretal af Overklassens Hustruer, der havde særlig Fortjeneste som Tillæg til Husets Fortjeneste, eller i videre Omfang særlig ved „liberale“ Erhverv. Og saaledes ser vi, at Lovgivningerne rundt omkring giver Hustruen Raadighed over hendes Selverhverv, ved Speciallove som i England 1870, Sverige 1874, Danmark $\frac{7}{8}$ 1880 og Frankrig 1907, og i Sammenhæng med Kodifikationerne, Norge 1888, Tyskland 1900, Schweiz 1912.

Herved er der i de Lande, som bygger paa Formuefællesskabet, Danmark og Norge, delvis Sverige og Frankrig, sket et Brud paa det nedarvede System; vi indfører nogen delt Raaden (uden iøvrigt at rokke ved Formuefællesskabet som Delingsnorm for alt Skifte). Men herved er der ogsaa drevet en Kile ind, der truer med at sprænge hele Systemet. Hvad vor følgende

legale Ordning angaar, forandrer Lov 1899 ikke dette Raadighedsforhold, men indfører en Fuldmyndighed for den gifte ligesom tidligere for den ugifte Kvinde; dette skaber en slet Ordning, hvor gift Kvindes Myndighed og Raadighed slet ikke holder Trit. Dog blev hun myndig i 1899 (og henvist til at gøre Gæld paa kommende Formue!), saa vil hendes Myndighed drage Raadighedsligheden efter sig. Der er ogsaa taget til Orde for, at Raadighedsdelingen skal gennemføres konsekvent gennem en fortsat Lovgivning, idet Hustruen skal raade tillige over, hvad hun ejer ved Vielsen og senere faar ved Arv eller Gave. Goos tager til Orde herfor allerede paa det andet nordiske Juristmøde i 1875, og yngre danske Videnskabsmænd har efter 1899 rejst samme Krav, jfr. ogsaa § 2 i dansk Kvinde-samfunds Forslag af 1908. Selve den Ordning, der indførtes (og nu tænker jeg kun paa vor Lov $\frac{7}{4}$ 1899, hvis § 27 jo i alt væsentligt gentager L. $\frac{7}{5}$ 1880), viser paa flere Punkter det vaklende, det principløse i Konstruktionen. Manden hæfter (§ 13) vedblivende med sin (Hoved-) Del af Fællesboet for Hustruens Deliktsgæld, og for hendes Gæld fra før Vielsen endog personlig (§ 12); men Mandens Gæld og herunder hans Deliktsgæld kan ikke søges fyldestgjort i Hustruens Selverhverv (§ 27), uagtet denne er en Del af Fællesboet¹⁾. Desuden har Højesteret i 1902 antaget²⁾, at selv efter Mandens Død kan hans Kreditorer vedblivende slet ikke holde sig til Hustruens Selverhverv, uagtet nu efter Fællesboets Ophør den ene Halvdel tilhører hans Bo, og uagtet hans Kreditorer maa kunne holde sig dertil, naar hans Arvinger ved Skiftet har faaet Part i hendes Selverhverv.

Selvom man imidlertid vilde betragte det omtalte som smaa Inkonsekvenser, der ingen praktisk Skade gør, idet de yder Hustruen en vis særlig Beskyttelse for hendes Selverhverv, uden at skade Manden eller utilbørligt at forfordele hans Kreditorer, bliver der en Hovedvanskelighed tilbage, naar dette System, overensstemmende *med* vore Forfattere, *med* Kvindebevægelsens Lighedskrav *og med* — hvad jeg nok her tør røbe — de samlede skandinaviske Kommissioners enstemmige Vilje, udvides saaledes, at Hustruens Raadighed principielt skal være ligestillet

¹⁾ Se nærmere Fam. Ret. 1916, S. 143 øverst.

²⁾ Fam. Ret. 1916, S. 129, Note 7, jfr. S. 130 Note 8.

med Mandens; thi paa den ene Side udvides derved det Brud med det nedarvede, som ligger i, at Mandens Eneraadighed ikke mere er Grundprincippet. Og paa den anden Side udtrykker Begrebet Fælleseje endnu slettere det, som dog synes at skulle være dets Grundbetydning, at begge Parter *ejer* hver Halvdelen af den fælles Formue.

Ganske vist kunde man komme til at udtrykke Ejendomsfælliget naturligt gennem Raadighedsreglerne uden at fastholde Mandens principielle Eneraadighed (L. 99 § 11 initio), hvis man efterlignede Reglerne for Interessentskab og gav hver Ægtefælle Signatur, c: Retten til ensidig at overdrage af eller forpligte hele Fællesboet — eller hvis man behandlede Boet som sædvanligt Sameje og gav en *Samraaden*: Ægtefællerne maa disponere i Forening, jfr. Eksempler i begge Retninger i § 2 i danske Kvinde-samfunds Forslag af 1908. Men overensstemmende med dette vil saadanne Udveje kun kunne benyttes paa meget begrænsede Omraader; det første naar Ægtefællerne virkelig ligesom et Par andre Kompagnoner driver en Forretning i Fællesskab, og det sidste hvor det gælder fast Ejendom og visse store Gavedispositioner (jfr. L. 99 § 11, 2° og 3° gjort gensidig). Men det vilde være retsteknisk aldeles umuligt at lade Hovedprincippet være andet end den delte Raaden. Gennemføres da denne lige- ligt, og navnlig hvis man gaar saa meget videre, at Manden af sin Indtægt skal (og kan med Gyldighed overfor sine Kreditorer) overføre til Hustruens Raadighed, hvad der konkret eller abstrakt taget svarer til hendes Arbejde i Hjemmet, saa dækker Udtryk- kene Raadighed og Fælleseje ikke mere paa nogen Maade over, hvad den almindelige Formueret kan mene med saadanne Be- greber. Ligesom i vor Ret før 1880 Mandens Eneraadighed faktisk stillede ham, inter vivos og mens Ægteskabet bestod, som en Eneejer, og Hustruens „Eje“ for hende personlig kun var en Andelsret, under alt Skifte paa Halvdelen af Boet og iøvrigt hendes Del i Formuen kun udtrykt i Mandens Hæften med Fællesejet for hendes ældre Gæld og Deliktsgæld efter Vielsen — saaledes vilde for Fremtiden Fællesejet *alene* betegne en Andelsret ved Skiftet, en „Ligedelingsnorm“, (se allerede Goos i 1875, der kalder Fællesejet et „Delingsprincip“), og den delte Raadighed betød, at hver Ægtefælle *ejede*, hvad den *raadede* over. Altsaa fuldt Særeje legalt indført; *hvis* man fjer-

nede al Hæften med Fællesformue for den andens Gæld (Deliktsgæld) udover det Ansvar eller Medansvar, der kunde bygges paa almindelige Regler om Fuldmagt eller Negotiorum gestio (5—1—13) eller om Meddelagtighed i Delikter.

Og hermed var atter Modsætningen mellem den legale Ordning og et Særeje ved Ægtepagt eller Tredjemands Viljeserklæring reduceret til ikke en Forskel i Ejendomsforholdet, thi med Raadigheden fulgte Ejendomsretten, men en Forskel i Delingsnormen, altsaa en Ændring i den Lighedeling ved Skifte, som Loven tilsiger.

Det ses saaledes, at en Ligeraadighed naturligt fører ud i „Særejet“. Man vilde da opnaa nu første Gang i vor Ret at faa familieformueretlige Begreber, der stemmer med vor almindelige Formueret, vi slipper for Fællesejet, der betegner en Delingsnorm (i det væsentlige). Særejet bliver Grundbegrebet, idet al Raadighed beror paa, hvem der er Ejer, og netop giver en Ejers Raadighed. Men det Spørgsmaal staar tilbage: Er det rigtigt, at den legale Ordning bør være Særeje i Betydning af lige og delt Raadighed; bør man da ogsaa beholde den sidste Rest af det historiske Fællesbegreb: Lighedeling ved alt Skifte: Død, Skilsmisse og Separation?

Jeg skal ikke her forsøge at besvare dette Spørgsmaal. Det er overhovedet ugørligt i et enkelt Foredrag, og det passer mig ikke, netop fordi jeg er Medlem af Familieretskommissionerne, i dette Øjeblik at tage endeligt Standpunkt til Spørgsmaal.

Men jeg vil gerne i nogle Ord forsøge at belyse, hvilke Grunde der kunde anføres for Lighedelingsnormen. Det store faktiske Fællesskab, som bestaar i de gode Ægteskaber, og som ogsaa er det ene naturlige retlig set, hvor Opsparingerne udgør hele Formuen eller dennes Hoveddel, finder sit naturlige Udtryk i Lighedeling ved Død. Endvidere betyder den ubetinget delte Raaden (bortset fra Regler som dem om Disposition over fast Ejendom og store Gaver) praktisk taget væsentlig et Forhold udadtil, en Understregning af begge Ægtefællerne som ligestillede Retspersonligheder; thi indadtil vil en Samraaden ofte være Livets Form, eller en Raaden af den faktisk stærkeste paa tværs af den legale Raadighedsfordeling.

Det vil hyppigst være det naturlige ingen særlig Formuedel (indført, arvet, skænket Gods) at undtage fra Lighedelingen.

saare mange Ægteskaber lader de faktiske Bestanddele af en gennem en Aarrække opsparet eller opretholdt Formue sig ikke rede ud fra hinanden. I de færre Tilfælde, hvor en Ægtefælle, af særlig Mistro, af Slægtshensyn eller for at bevare Magt, ønsker Lighedelingen tilsidesat, er Ægtepagten det naturlige Mid- del hertil, ligesom en Arvelader eller Giver kan anordne det. Endelig beskytter Lighedelingen den Ægtefælle (oftest Hustruen), der bygger med paa Formuen ved Arbejde og Sparsomhed, men ikke ved direkte Indskud. De Bevægelser i Nutiden, som har krævet Særeje, har i Virkeligheden ofte kun tilstræbt Sær- raadighed (for Hustruen); og de mange Ægtepagter, der skaber Særeje for Konen som Værn mod Mandens Kreditorer, fik deres Formaal ligesaa vel udtrykt ved, at Konen fik Raadigheden, Særeje i ny Forstand, uden Forrykkelse af Lighedelingen. Det overrasker smertelig en naiv Købmand, der har overført Løsøret til Konen, at han, naar hun pludselig dør, ikke har sin Halvpart deri („det var ikke Meningen“).

Der har været en Bevægelse i visse Kredse for, at Nuptu- rierter skulde tvinges eller opfordres til at oprette Ægtepagt, ordne deres Forhold paa Forhaand, og man har — efter Møn- stre i tysk, schweizisk, fransk Ret — villet udforme flere legale deklaratoriske Systemer i Loven, som de kunde vælge imellem. Dette kan være meget godt; men al Erfaring fra de nævnte Lande taler dog for, at meget faa fraviger den legale Ordning og ønsker at oprette Ægtepagt for andre Formaal end et Ly mod Mandens Kreditorer.

En Ordning ud fra Særejet med Delingsnorm ved Døden kunde supleres med en særlig Ordning for Skilsmisse, f. Eks. at Parterne, der — gennem en Tilbagevirkning *ex tunc* — ud- tager hver, hvad han bevislig indførte ved Vielsen og senere har faaet ved Arv eller Gave, saaledes at Lighedelingen kun ramte de egentlige Opsparinger af Indtægter (ved Arbejde) under Ægteskabet.

Særejeordninger stiller de to Ægtefæller under Ægteskabet som selvstændige formueretlige Personligheder. Lige frie omend ofte ej lige rige! De kan frit kontaherere indbyrdes, overføre fra den enes Eje til den andens. Tredjemand henholder sig til hver af dem efter vor Rets almindelige Regler. Dette giver klare Linjer for Raadighed og Gældsstiftelse. Kun vil man i Handels-

livet dels af materielle Hensyn, dels for Bevisets Skyld, vel ofte kræve, at begge optræder som raadende eller forpligtende sig. Manden kan staa frit med sit Særeje — sit Raadighedsomraade — ligesom en ugift Person; det samme kan Konen. Maaske vil Ordningen — og især hvis man ophæver L. 99 § 15 om Kaution for Manden — medføre, at hun ofte lokkes til at medforpligte sig, hvor dette vil skade hende. Der er hertil i Nutiden ej andet at sige: Kvinden maa se sig for — kun kan en Arvelader eller Giver binde hende paa sædvanlig Maade (Kapital i Overformynderiet). Skal Kvinden være en selvstændig Person, maa hun taale den strenge Rets „kolde Luft“.

Paa ét Hovedpunkt tiltrænges der dog særlige Regler. Ægtefællens og særlig Mandens Kreditorer maa beskyttes kraftigt mod Transaktioner mellem Ægtefællerne, der bringer Værdier i Ly for Kreditorerne; thi Faren er stor, eftersom den Mand, der staar sig godt med sin Kone, trøstigt kan „skrive Værdier over paa hendes Navn“.

Det er ikke nok med Konkurslovens § 28 at beskytte mod Gaver, der gør insolvent; og selv om med L. 99 § 5 Kreditor slipper for Bevisbyrden. Hvor langt man da bør gaa, kan være tvivlsomt, men maaske bør ældre Kreditorer altid kunne holde sig til den anden Ægtefælle, som fik overført en Værdi som Gave, nemlig for Gavens Værdi. Det vil netop blive en praktisk Grund til at udbetale til Hustruens Raadighed det passende Vederlag for, at hun ikke selv direkte kan fortjene noget eller nok — *at* hvad der staar paa hendes Sparekassebog af saadanne Ydelser, ikke er Gave fra Manden og ikke kan tages uden videre af Mandens Kreditorer.

Jeg har nu søgt at vise Dem nogle af de smaa og store Problemer, hvormed de nordiske Familieretskommissioner her tumler. De har set, at en Hovedvanskelighed er af mere formel eller konstruktiv Art: hvor radikalt skal man omforme de nedarvede Begreber — eller omvendt hvor stor en Del af de reale Fremskridt kan ske uden en saadan Omformning?

Men hvad man end i saa Henseende bør gøre, har det maaske kunnet interessere Dem at erfare, hvor vidtgaaende real en Imødekommenhed overfor Kvindernes Krav man paatænker. Der er vel dem, som det forundrer, at Kommissionerne er enige

herom, saa mange gode konservative Mænd, som de dog rummer! Endnu mærkeligere er vor Holdning maalt paa de sidste evropæiske Lovgivninger (BGB 1900 og Schweiz 1912), som næsten fuldtud lod det forblive ved det gamle: Manden er ene-raadende.

Men jeg kan ikke se andet i dette, end det samme som er sket med Kvindens politiske nye Stilling: vi er naaet til, at den gamle Uretfærdigheds Ophævelse er bleven en Selvfølgelighed. Derover kan vi, tror jeg, være stolt her i Norden. Men end mere gælder det da, at den Ordning der indføres, har saa faa praktiske Mangler og saa mange Fortrin som muligt.

Jeg tør jo ikke kræve noget, men synes egentlig at vore Juristers gode Ønsker burde følge os paa denne Færd.
